

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MİMARLIKTA POSTORGANİK PARADİGMA
BAĞLAMINDA BEDEN – MEKAN HİBRİDLEŞMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mustafa Kemal Yurttaş**

Anabilim Dalı : MİMARLIK

Program : BİNA BİLGİSİ

HAZİRAN 2003

**MİMARLIKTA POSTORGANİK PARADİGMA
BAĞLAMINDA BEDEN – MEKAN İLİŞKİLEŞMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mustafa Kemal YURTTAŞ
502011027**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 5 Mayıs 2003
Tezin Savunulduğu Tarih : 28 Mayıs 2003**

**Tez Danışmanı : Doç. Dr. Belkıs ULUOĞLU
Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Gökut AKIN
Prof. Dr. Uğur TANYELİ (Y.T.Ü)**

HAZİRAN 2003

ÖNSÖZ

Bu tezi n hazırl anma aş a ması ndaki katkı ları i ğ in tez danı ş manı m Doç. Dr. Bel kı s U uoğ u' na ve sonsuz destek leri i ğ in â l eme te ş ekkür ederi m

Hazı ran 2003

Must afa Ke mal Yurttaş

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	v
1. GİRİŞ	1
1.1. Giriş ve Çalışmanın Amacı	1
2. NİMLARLI KTA POSTORGANİK PARADİGMA BAĞLAMINDA BEDEN – MEKAN İLİŞKİSİ	4
2.1. Postorganik Paradigma Öncesi Beden - Mekan İlişkisi	4
2.1.1. Vitruvius'tan Le Corbusier'e kusursuz uyumun dönüşümü	4
2.1.2. Kant'tan Merleau – Ponty'ye “mekan – üretken” beden	6
2.2. Postorganik Paradigma Bağlamında Beden	11
2.2.1. İnsanbiliminde postorganik / postbiyodijital beden	13
2.2.2. Çağdaş sanata postorganik bederin “deneyimi”	14
2.2.3. Postorganik özne - beden : Posthuman	16
2.3. Postorganik Özne - Beden ile Mekanın Etkileşimi	23
2.3.1. “Eşik – beden” den “kentleşen” bedene	23
2.3.2. “Bölük kenti”nde kamusal alandan kişisel mekana	25
2.3.3. “Göçebe” mekandan akışkan mekana	28
3. İLİŞKİLEŞEN BEDEN - MEKAN VE GÜNÜMÜZDEN ÖRNEK ÇALIŞMALAR	32
3.1. Tatlı Su Pavyonu (Fresh H ₂ O eXPO) / Nbx Architects	36
3.2. MIT Medya Lab Dokunulabilir Bölükler ve Ev_n	37
3.3. Bartlett İnteraktif Atölye	38
4. SONUÇ	40
KAYNAKLAR	42
ÖZGEÇMİŞ	44

MİMARLIKTA POSTORGANİK PARADİGMA BAĞLAMINDA BEDEN – MEKAN İLİŞKİSİ

ÖZET

Günümüze dek geçerli olan tüm değerler ve değerleri etkisi altına alarak dönüştürme eğiliminde olan dijital teknolojiler, mimarlığın da temel dogalarını ve kavramlarını dönüştürmektedir. Mimarlığın temel dogalarından olan mekan, dijital teknolojilerin etkileriyle değişen yeri bağlamda yeriden tanımlanma sürecine girmiştir. Mekan yalnızca mimarlıkta değil fen / sosyal / insan biliminin çeşitli alanlarında da araştırılmakta olan bir dogu olduğu için, dijital teknolojilerle etkileşimi de daha karmaşık düzeyde olmaktadır. Dijital teknolojiler ve bilgi iletişim araçlarının sunduğu olanaklarla zaman, yer, mesafe gibi kısıtlamalardan bağımsızlaştığı öne sürülen mekan, değişen yeri bağlamda eskisinden farklı bir yapıya sahip olacaktır.

Dijital teknolojilerle mekanın etkileşimi üzerine üretilen söylemlerin çoğurluğu, elektronik ortamın ve dijital mekanın fiziksel mekanın yerine geçeceğini iddia etmektedir. Okunmakta olduğunuz tezde ise, bu genel kanıdan farklı bir görüş ortaya konmaktadır. Mekanın fiziksellikten sıyrılıp bağımsızlaşması fikrinin aksine, mekanın fiziksellik ile beraber dijital teknolojilerle etkileşerek dönüşeceği tartışılmaktadır.

Mekan gibi disiplinlerarası bir dogu olan beden, mekanın dijital teknolojilerle dönüşümünde başroldeki aktörlerden biridir. Varduşunun başlangıcından bu yana mekan ile birebir ilişki içinde olan beden, bu dönüşümde önemli bir role sahiptir. Okuduğunuz tez kapsamında beden, yeri değişen bağlamda mekanla aynı değerler ve değerlerle edelendiği için tanımlanmayacak birleşime sahiptir. Bedenin dijital teknolojilerin etkileriyle geçirdiği dönüşümlerin yorumlanması, mekanın dönüşüm sürecini tanımlamakta yardımcı olmuştur.

Dijital teknolojilerin etkileriyle yeriden tanımlanan beden ve mekan, benzer dönüşüm süreci geçirdikleri için ortaya yeri bir beden – mekan ilişkisi çıkmaktadır. Ortaya çıkan yeri beden – mekan ilişkisi ilişkili bir ilişki ve ya karşılıklı etkileşime açılmak yeterli olmamaktadır. Dijital teknolojilerin etkileriyle farklılıkları yok olan,

ardarındaki sınırlar belirsizleşen tümü kili ilişkilerde d duğu gibi, beden ve mekan arasındaki uzaklığın azalmasıyla iki d gu birbirine geçiş p hi brid bir tekil varlığa dönüş mektedir. O uş an yeri bağ amda ne beden ne de mekan özgün değerleri ile v ard maktadır, artık geçerli d an iki d gunun hi brid eş mesiyle ortaya çıkan varlığın karakteristi kleridir.

Dijital teknd ç ilerin etkileriyle d uş an yeri bağ amsa, yalnızca d ektronik eş me ya da dijital eş me ile ilgili de ğ ldr; aynı zamanda biyolojik ve anatomik çağrışı nhar da iç er mektedir. Ortaya çıkan yeri bağ am postorganik parad gmadır. Postorganik parad gma, beden ile mekanın ilişkisi nde, hi brid eş me ile yeri bir dönüş m noktasını işaret et mektedir ve dijital teknd ç ilerle dönüş üm sü redi nde fiziksel mekanın beden ile hi brid eş mesi nde bir eş i kiş i evi gör mektedir.

Sonuç d arak, okumakta d duğ unuz tezi n amacı dijital teknd ç ilerle etkil eş mekte d an mekanın fizikselli ğ ni terk etmeden dönüş mesi ni tartış maktır. Bu dönüş üm sü redi nde mekanla aynı bağ amda yer alan beden, bir “ö tek” d arak mekan tanı nı hamaktadır. Aynı bağ amda aynı de ğ er ve ölç ütl erle yeri dentanı nı anan beden ve mekan, birbiriniyle etkil eş ererek ve sürekli geri besl emel erle birbirlerini tanı nı hı yarak hi brid eş niş lerdir.

THE HYBRIDIZATION OF BODY – SPACE IN ARCHITECTURE IN THE CONTEXT OF THE POSTORGANIC PARADIGM

SUMMARY

Digital technologies have a tendency to transform all values and criteria that are valid until now, also transforms the main facts and concepts of architecture. The space that is one of the main facts of architecture, entered the process of redefinition under the effects of digital technologies. The interaction between architecture and digital technologies is quite complex because the space is the fact not only of architecture but also explored in science and social, human sciences. The space dares to be freed from limitations like time, place and distance, will have a different kind of presence from its earlier one in the new context.

The most of the ideas produced about the interaction of space and digital technologies dares that electronic or digital space will have the place of physical space. In the thesis you are to read - against the idea about the freedom of space by leaving its physicality, the space will transform with its physical presence in the interaction with the digital technologies is discussed.

The body, an interdisciplinary fact like space has the leading role in the transformation of the space with digital technologies. From the beginning of its presence which is a close relation with space, the body has an important role in this transformation. In the borders of this thesis, the body has a defining function because it deals with same values and criteria as the space does. To interpret the transformations of body by digital technologies helped to define the transformation process of space. There appears a new kind of relationship between the body and space that are redefined because they had the similar transformation processes. It is not appropriate to explain this relationship with dualist relations or interaction. Body and space like all dualities whose differences disappeared and boundaries between them got indefinite by the effects of digital technologies, get closer and implode so they transform into a singular hybrid form. Not only the body but also the

space exist with their original values in new context, by now the characteristics of hybrid form are valid

The new context came into existence by digital technologies is not concerned with only becoming digital or electrical. It also consists of biological and anatomical notions. The new context is post organic paradigm. Post organic paradigm indicates a new turn by hybridization and functions as a threshold in the hybridization of body and space.

In conclusion, the thesis you are to read discusses the transformation of space with its physicality in the interaction with digital technologies. In this transformation process, the body that is in the same context with space, defines space as an "other". The body and the space redefined by the same values and criteria in the same context hybridizes by interaction and redefining each other with ongoing feedbacks.

1. GİRİŞ

1.1. Giriş ve Çalışmanın Amacı

... bilgi, bilgi toplumu, bilgi çağı, bilgi –iletişim, bilişim, iletişim medya, interaktif, internet, web, siberuzay, sibermedya, yapay zeka, simülasyon, sanal gerçeklik, sanal, dijital ...

“Gerçeklerinin yerini modellerinin aldığı”, yaşamakta olduğumuz şu hipergerçek dünyada tüm değerler bağlam erozyonuna uğramaktadır. Popüler kültürden bilim, sanattan spora tüm alanlarda bağlanımlardan kopartılarak kullanılan kavramlar; anlamlarını yitirerek salt sözcüklere dönüşmektedirler. Yukarıda sıralanmış olan kavramlar da; toplumsal belleğe mal olarak salt sözcüklere dönüşme sürecindedirler. İnsanlık tarihinde bir kırılma noktası teşkil edecek olan dijital tekndjilerin varlığı sonucu türeyen bu kavramlar, yaşamakta olduğumuz çağın hız ve tüketim bağımlılığı içinde çoktan sıradanlaşmışlardır. Gündelik yaşamın çeşitli katmanlarında; bulunulan ortamın entelektüel düzeyine bağlı olarak karşımıza çıkabilen bu sözcüklerin çoğumuzun zihninde birer karşılığı olduğu kesindir. Varılmak istenen nokta ise; zihinlerdeki bu karşılıkların çoğu zaman görsel ya da sesli olduğu, bahsedilen karşılıkların yüzeylerinin sıyrıldığı zaman alttan çıkarılmasını içerik olarak çok da ilginç kıldıklarıdır.

Yukarıda yapılmış olan saptama, dijital tekndjilerin etkileşiminde olduğu her alanda olduğu gibi nimetlilikle etkileşiminde de geçerlidir. Felsefe, edebiyat, tarih, sosyoloji, psikoloji, sinema, müzik gibi farklı alanlarla uzun zamandır disiplinlerarası bir ilişki içinde bulunan nimetlilik teorisi; bahsedilen alanlarla olan ilişkilerinin sınırlarını belirleyebilir. Dijital tekndjilerle tanışıklığı ise çok öncesi ne dayanmadığı için, bahsedilen kavramlara nimetlilik teorisi bağlamında getirilen yorumlar tatmin edici olmayabilir. Bu yorumların bir bölümü, düşününce yerini bağlamın tanımladığı alanı mevcut düşünce ve değerlerin dışına çıkarmadan kavramaya çalışırken, diğer bir bölümü ise tamamen yerini bağlamın karakteristiklerini öne çıkarıp mevcut düşünce ve değerleri gözardı etmektedir. Dijital tekndjilerin mevcut tüm kavram ve değerleri etkilemesiyle ortaya çıkan yerini bağlam nimetlilik teorisinde önemli olan bir takım temel doguların yerinden tanımlanmasını gündeme getirmektedir. Bu temel doguların yerinden tanımlanma süreci içinde, özerk tarihleri boyunca düşünmüş kişiliklerini

tamamen terketmeleri ise söz konusu değildir. Ortaya çıkacak olan yeri tanıma eski ile yerinin işlenişel bir sentezine indirgenemez dısalardır; süreden yerinin etkileri ile dönüşen ve yeriden yapılan bir eski ile ilişkili dıcağı kesindir.

Mimarlık teorisi ve pratiğinin birindil dıgularından biri olan mekan, bahsedilen yeriden tanıma süresi içinde en başta yerin idarlarından biridir. Mekanın salt mimarlığa ait değil, başta felsefe dı mak üzere fen / sosyal / insanbilimlerinde araştırılmakta olan bir olgu dması; dıjital tekndjilerin dıştırdığı bağamda da önemli bir yere sahip dıcağı nı göstermektedir. Dıjital tekndjilerin ve bilgilidişim araçlarının sundukları olanaklara yarattıkları ortamlar mekandan bağımsız dıarak düşünülmemektedir. Bilgilidişim araçlarıyla zamanın, yerin, mesafenin ve sınırların kısıtlamaları dıktan çıkması, mevcut mimarlık söyleminde geçerli olan sosyal ve fiziksel mekanın dönüşümüne işaret etmektedir. Mekan - temsil ettiğ sosyal değerlerle beraber – fizikselliğinden sıyrılmakta ve yeni bir biçimsel ve bağamsal varduşa doğru gitmektedir.

Okumakta dığunuz tez bağamında tartıılmakta olan konu ise, mekanın fizikselliğini tamamen terketmeden dıjital tekndjilerin sunduğı olanakların zengiliğ içinde dönüşümü üzerinedir. Dıjital tekndjilerin mimarlık/ mimar tasarımı mekan üzerindeki etkileriyle ilgili söylemler üreten teorisyerlerin büyük bir çoğunluğunun paylaştığ fikrini tersine tezin sorunsalı dönüşmekte olan mekanın fizikselikten tamamen “bağımsız” dımayacağıdır çünkü söz konusu durum mekanın fizikselliğini geride bırakılması gereken, bağımsızlığını engelleyen bir dıumsuzluk içermektedir. Mekan günümüze kadar gelen birikimle ya da genetik kodlarıyla gelecekteki dönüşmüş varduşunda da hem fizikselliğ / maddeselliğ / dısişmelliğ hemde dıjitaliğ / sanallığ / maddesizliğ barındıran hibrid bir dıuşuma sahip dıacaktır.

Mimarlık teorisi ve pratiğinin birindil dıgularından biri olan mekana beraber vardu an dığer bir dıgu da bedendir. Mekan gibi fen / sosyal / insanbilimlerinde araştırılan disiplinlerarası bir dıgu olan beden, mekana olan ilişkisinde varduşunun başlangıcından bu yana hep farklı rdilere oturtulmuştur. Dıjital tekndjilerle etkileşimde olan mekanın içinde bulunduğı yeni bağamda da beden, yine öncekinden farklı bir rde sahiptir. Kendi ortodjik dönüşümü içinde zaten karşıtiki görüşle (dıjital çağda gereksiz/ modası geçmiş görülen bedene karşı dönüşerek varlığını sürdürecektir olan beden) yorumlanmakta olan beden, mekanın yeriden tanıma süresinde de benzer yaklaşımlarla ele alınmaktadır. Okumakta dığunuz tez bağamında ise beden, mekanın fizikselliğinin dıjital ortamları hibrid eşerek yeni bir varlığa dönüşmesinde bir “tanıma aracı” dıarak işlev

görmektedir. Oluşan yeri bağlamda mekan da, beden de aynı açılımlarla ele alındıkları için bederi fiziksel ve sosyal karakteri içinde geçirdiği dönüşümler mekanın fizikselliğinin dönüşmesinde yardımcı bir tanımlayıcı dacağı düşünülmektedir. Mekanın fizikselliğiyle beraber dijital teknolojilerle dönüşmesinde, beden “öteki” olarak mekanı tanımlayacaktır.

Dijital teknolojilerin etkileriyle oluşan yeri bağlamda mekan ile beden; aynı kavram ve değerlerle ele alınarak, benzer değeri taşıdığı ortaya çıkan yeri varlığına yalnızca beden ne de yalnızca mekan olacaktır. Artık beden ile mekanın arasındaki sınırların keskinliği azalacak, iki diğuyu birbirinden farklı kılan unsurlar çözülmeye uğrayacaktır. Beden ile mekan; nesne/ öznel bir karşıt kavram/ diğ olarak arasındaki mesafenin azalması, hatta ortadan kalkmasıyla birbirlerine geçişerek hibrid bir tekel varlığa dönüşeceklerdir. Bu noktada dijital teknolojilerin etkileriyle oluşan yeri bağlamda artık yalnızca elektronik eşya da dijital eşya ile ilgili değildir. Ortaya çıkan yeri durum teknolojikleşmenin ötesinde biyodijital, anatomik, antropodijital çağrışımlar da içermektedir. Dijital teknolojilerin neden olduğu etkiler yanında organik çağrışımlar da içeren bu bağlam postorganik paradımadır.

Okumakta olduğunuz çalışmada, beden ve mekanın – ayrı ayrı ve birbirleriyle d an ilişkileriyle – özerk tarihleri; yeri d an için eski n n terkedilmesi gerekmediğini öngören bir bakış açısıyla yorumlanmıştır. Gerek bederi n dijitalleşerek si borga dönüşmesinde; gerekse fiziksel mekanın medyatikleşerek sanallaşmasında bütüncü bir bakış açısı hakim olmuştur. Tezi n d uşum süresinin bütününde; biyodijital beden – postbiyodijital beden, insan – si borg, fiziksel mekan – sanal mekan gibi birbirine karşıt görünen öğelerden biri diğeri ne indirgenmeye çalışılmamıştır. Tüm karşıt öğeler; birbirini tanımlayan bir salınımlı hareketi içinde karşılıklı etkileşimlerle var olmuşlardır.

Tezi n morfolojik yapısı; sınırları belirli – kapalı ya da açık uçlu bir strüktür yeri ne; kendi içinde (ve dışarıdan da sürekli olarak d d iğ uyarılarla biğimsel olarak gevşeyip kasılan – kabarcıklı) bir referanslar sisteminin d arak işleyen, düşeyde ve yatayda gelişen pürüzsüz (smooth) bir ağ d arak tahayyül edilmiştir. Postorganik paradıma ise, tüm metin parçalarının birbirleriyle “bağlantılı” lı olduğu ağda; tezi n sorunsal bağlamında metin parçalarını sınıflandırmak amacıyla kullanılan bir eşik işlevi görmektedir.

2 MİMARLIKTA POSTORGANİK PARADİGMA BAĞLAMINDA BEDEN – MEKAN İLİŞKİSİ

2.1. Postorganik Paradigma Öncesi Beden – Mekan İlişkisi

2.1.1. Vitruvius’tan Le Corbusier’e kusursuz uyumun dönüşümü

Vitruvius’un “oran” konusundaki yorumları mimarlık teorisini tarihi boyunca, insan bedeni ve yapılar arasındaki ilişkiler üzerine çalışmalarda etkin bir zemin sağlamıştır. “De Architectura”nın üçüncü kitabında, Vitruvius insan figürünün oranlarını arketorik oranlara model olarak ele almıştır. Kusursuz figürler olarak daire ve karenin geometrik uyumuna, ağıllıktan kıl ve bacaklarıyla kusursuzca oturan bedenin uyumluğunu, matematik ve anatominin kusursuz uyumuna işaret etmektedir.

“De Architectura” adlı kitabında çalışmasını resim ya da çizim gibi görsel / grafik araçları kullanmadan yorumlayan Vitruvius’un bu tutumu, Rönesans’ın sanatçı ve bilim adamlarına esin kaynağı olmuştur. Rönesans’ın öncülerinden Leonardo da Vinci’nin Vitruvius figürü daire ve kareni içine yerleşmiş olan insan figürüyle, Vitruvius’un kusursuz uyum fikrini betimlemektedir. Düşey ve çapraz eksenlere yerleştirilmesiyle uzuvlar, bedenin her iki pozisyonundaki ölçüleri ile iki geometrik figürün ölçülerini tam ve kesin uygunluğunu göstermektedir.

Vitruvius figürü ile Leonardo da Vinci Vitruvius’un yorumlarını görselleştirmenin yanında, aslında söylemiş bir adım öteye geçerek ana fikri geliştirmektedir. Çizimdeki temasat bedensel oranların uyumundan daha yüksek düzeyde bir uyumun aranmasıdır: İki farklı düzendirtezatı; sayıların, yasanın ve ölçülerin nesnelliğine karşı bedenin, görünüşün ve insanoğlunun öznelliği; kesin ve evrensel geometri ile geçidi ve göreceli bedenin karşılaştırılması. Leonardo’yu Vitruvius’tan farklılaştıran bu durum Modern döneme zemin sağlayan prodeme de yd vermektedir. Salt ölçülerden ibaret olan uyumun yönteme dönüştürülmesi, bedenin salt güzelliğinin bir çalışma modelinden uygulamaya yönlendirilerek çevreleriyle gerçekleştirmeye çalışılmasıdır.

Rönesans estetiği ve mimarlığında da, beden uyumu insan mikrokozmosu ile kutsal makrokozmos arasındaki uyumluluk ile ilişkilendirilmiştir. İnsanın doğuştan gelen bir hisle evrensel uyumun parçalarından biri olan mekanın oranlarıyla uyum

sağ adığ na inanan Rönesans sanatçıları, tapınak ve kiliselerin plan şemalarını bederin biçimsel nitelikleriyle düştürmüşlerdir. Francesco di Giorgio binâlarının cephe ve planlarına hayal etsi bir katman olarak beden figürlerini eklenmiştir.

Rönesans perspektifinin sınırları dahilinde gelişen beden – mimarlık uyumunun kırılması, bederi duyların organı ya da makinesi olarak özerkliğini vurgulayan Kartezyen düşüncenin varlığıyla gerçekleşmiştir. Bahsedilen özerklik “duyların mantığı” diye adlandırılan yeni tür bir beden anlayışını gündeme getirmiştir. Gözün “aynı anda ve aynı bakış açısıyla her üç boyutu da tamamiyle” görmesinin danaksızlığı sonucu mekânı farklı oranlarla algıladığını savunan yeni görüş, Rönesans estetiğine karşıt bir görüş düştürmüştür. Uyumun nesnel ölçütleri algının öznel gerçekliğiyle sorgulanmış, oranların kusursuz ve kesin doğası göreceli doğanın görme edimini açılara bağli gözlensel tabanında yargılanmıştır.

Bederi biçimsel bir düşünüm modeli olarak ele alan görüş, bederi algısal bir sistem düdüğüfrikine yerini bırakmıştır. Mimarlık da artık bederi oranlarıyla ilişkilendirilerek yerine duyların kuralıyla belirlenirdi müştür. İtalya’da Scamozzi, Temanza ve Milizi’nin çalışmalarıyla mimarlığın Rönesans estetiğiyle olan kan bağı kesintiye uğramıştır.

20. yy.’ın başlarında ise bederi bir algısal sistem düdüğü görüşü, Freud’un “The Interpretation of Dreams” adlı kitabının etkileriyle bederi psikolojik bir sistem düdüğü görüşüne dönüşmüştür. Biçimsel uygunluk ve sezgisel duyarlılık yerlerini dinsel, gördü, heterojen evrenin organik ve inorganik formlarının ddanlı uyumuna bırakmışlardır. Organik ve inorganik formların uyumu fikri Bauhaus bünyesinde Oskar Schlemmer’in çalışmalarıyla etkisini göstermektedir. Schlemmer’in “Music Festival”, “Metallic Ballet”, “Man+Machine” gibi oyunlardaki sahne ve kostüm tasarımları, Bauhaus’un bederi mekandaki uzanımını öngören; kostüm ve sahnenin geçtiği anatomik ve mekansal geometrilerin doğaya ve kültüre ait yekpare bir forma dönüşüğü beden fikrini yansıtmaktadır. Mekarlık evrenin yapay doğasını yansıtan tasarımlarda, beden ve kostüm karşılıklı etkileşimde bulunmaktadırlar. Mekân, hareket, kostüm arasındaki ilişkilerin somut olarak gözlenendiği dört karakter Maria F. Feurstein tarafından “The Bauhaus’s Darker Side” adlı yazısında şöyle açıklanmaktadır :

““Seyyar mimarlık” insan şekline aktarılan kübik mekânın yasalarının “kübik – uzamsal konstrüksiyonu” ydu... “Kulâ” “insan bederi n mekân ilişkisini şevsel yasalarının” temsil eden daire ve kıvrımlardan düşüyordu.. “Teknik Organizma” döndürme, yönlendirme gibi “insan bederi n mekân içindeki hareketinin yasaları”nı

belirtiyordu... “Maddesi zleştirme” “ifaderi n fizikötesi biğ nheri” ri temsil ed yordu.”
(Feurst e n, 2002)

Schl emmer i ğ in kost üm, ni marlık, beden ve mekan kağı nıl mız d arak d nani k bir bağ a birbirl erine bağı ydı. İnsan bederi ve kost üm üzeri ne geli ştird ğ söyleneñ, beden ve ni marlığı nili şki si üzeri ne fi krl eriy le eşdeğ er dey d.

Schl emmer’i n bi yomekari k bederi eri ri n ard ndan, 1940 ‘lı yıll arda Le Corbusi er ‘i n modül er bederi eri rad kal bir kırıl mayı temsil ed yordu. Rönesans ni marlığı nı ni nsan bederi ri p an şemal arında ve cephe l erde kul anması ğ bi Le Corbusi er de, yeri bir bakış açısı yla bederi yap ı nı n d k açılı d çü eri y le orantılı yordu. Bedeni n dı ğ sal, psik dı ğ k, mekari k sistemler d arak yorunıl anması nı n ard ndan bir arıl anda Vitruvi us fi ğ ürüne geri dönen Le Corbusi er; Vitruvi us’ un beden ile geometri ri n uyumuna dair ilkel eri ri yeri den onaylı yordu. Le Corbusi er’i n “Modul or” fi ğ ürü, bederi i nsanoğ u ile dünya arası ndaki ili şki ri n meş ru ve kes i n d çü l eri ne dayanan nesnel ve değ ş mez bir d çü kes i rli ki çeren bir öğ e d arak yorunıl u yordu.

Sonuç d arak modern dönemi n kökl eri ri n dayandırıl abileceğ Vitruvi us ve Rönesans’ dan Le Corbusi er’ e kadar d antari hsel süreçte bederi n, mekari l a d an ili şki si nde her zaman etki n d duğ u göz l enmektedir. Süred i n farklı dönem l eri nde o dönem l ere ait değ er l eri n kültürel bir öğ e d arak beden üzeri nde de belirl eyi d d duğ u düşünül düğ ünde süred i n geli ş m rahatl ılı k a okunabil maktadır. Başlangı çta anat omi ve geometri ri n kusursuz uyumuna dayanan beden – mekan ili şki si nde, “uyunı üzeri ne geli ş tiril en yorunıl ar ı n dönüş mesi y le sonuç ta yi ne anat omi ve geometri ri n kusursuz d msa d a; mutlak ve nesnel uyumu fikrine varıl ması na neden d mış tır.

2.1.2 Kant’ tan Merleau – Ponty’ ye “mekan – üretken” beden

Vitruvi us fi ğ üründen “Modul or” fi ğ ürüne geli ş en bir tari hsel süreç i ğ inde bederi le mekari nili şki si ri n ni marlık teori si bağ a mında dönüş ü mü i ncel endi kten sonra aynı ili şki yi düşünce dünyası ndaki açılı rı nı yla de d mak, okuduğ unuz çalış ma bağ a mında post organik paradı gma öncesi beden – mekan ili şki si ri n tanı nı andı ğ sal ı n m hareketi ri daha anı aşıl ır kılacaktır.

“The Fate of Place” adı kitab ı nda Edward S. Casey bahsedil en dönüş üm süred i ri n s ı nırl ar ı nı Anti kité den günümüze kadar geli ş terek yorunıl amış tır. (Casey, 1997) Mit dı ğ k ve d nsel yaradılı ş öykü l eri y le ve Pl at o ile Arist d e l e si nteoril eri y le süred i n başlangı cı nı tanı nı hayan Casey, devam ı nda Neoplatonik, Ortaçağ ve Rönesans dönem l erinde mekan üzeri ne yapılan spekül asyonl ar ı aktarmış tır. Newton, Descartes, Leibniz ve Kant’ ı n yazıl ar ı ndan yd a çıkarak modern mekansal kavranıl ar ı n doğ uş unu anlattıktan sonra 20. yy fenomen dı ğ k yaklaşı mları nı n

evrini Husserl, Merleau – Ponty, Bachelard ve Heidegger'in çalışmalarını inceleyerek ortaya koymuştur. Kitabın son bölümünde ise Foucault, Derrida, Deleuze & Guattari ve Ingaray'in post modern teorileriyle süred günümüze kadar getirmiştir. Okumakta olduğunuz bölümde ise bederin mekan içindeki hareketi ve anatomik ritelikleriyle edindiği merkezi özne konumözelinde bederin mekânla olan ilişkisi; Casey'nin Kant, Whitehead, Husserl ve Merleau–Ponty'nin çalışmaları üzerine yorumlarına referansla değinmiştir.

Kant, 1768'de “mekan içindeki bölgelerin farklılaşmasına ait en son zemin”i arayışında beden ile mekan arasındaki bağı keşfetmiştir. Bederin şeylerin bölgeleri arasında yer değiştirme sürecindeki yönünü, şeylerin bederin yokluğunda sadece birbirleriyle ilişkili konumlarında d düklerinde *yönelimsiz* (unorientated) d düklerini göstererek açıklamıştır. Bederin yönü “sağ / sol”, “aşağı / yukarı”, “ön / arka” gibi ilişkileri her mekan içinde tanımlamasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu ilişkileri her bir arada ele alındıklarında mekânın üç boyutunu açıklamaktadır. Mekânın üç boyutluğunun bederin yönünü takip ettiğini söyleyen Kant, farklı bir *bedensel tündengelim* önermektedir. İnsan bederi kendiliğinden birbirinin çifti yarıları ve parçaları (sağ ve sol el, göğüs ve sırt, baş ve ayaklar) ile iki yarıllığı deneyimlediği için bölgeleri arasında konumlanan ve yönlenebilir nesneleri tanımlamaktadır. Şeyler kendi başlarına ve içinde yönlenebilirler. Onlar beden sayesinde yönlenebilir hale gelirler, bu da zihne değil bedene ait öncel bir yönelimdir.

Bederin iki yarıllığından yola çıkan Kant, *eşerik d mayan eşer / kopyalar* (incongruent counterparts) diye adlandırdığı yeri bir fenomen ortaya koymuştur. Eşerik d mayan eşer, sağ ve sol el gibi birbirinin aynalanmış görüntüleri olan şeyleri içermektedir ve eski bir kuralı yıkarak yerine yerini kurmaktadır. Yıkılan kural sağ elin parmaklarının birbirleriyle olan ilişkileri sol elin parmaklarının birbirleriyle olan ilişkilerinin aynı olduğunu düşünen, eşerik d mayan eşerin aynı mekansal ilişkilere sahip olduğunu iddia eden mekansal ilişki modelidir. Kant'a göre kural mekânın mutlak doğasıdır, eşerik d mayan eşer d maktaki edilebilirlikten farklılıklar özgün ve mutlak mekânla ilişkilidir. Eşerik d mayan eşerin farklılıkları tanımlanmadan, yönelimi için aranan zeminin mutlak mekânla olan ilişkisini tanımlamak mümkün değildir. Casey'e göre bu noktada, Kant'ın metninde mutlak mekânla olan ilişki de bir çatlak d uşmaktadır.

Metnin bağlamında d uşan çatlak d d durursa, insan bederi dir. İnsanlar - kendi bedenleri de eşerik d mayan eşerden d uşt uğu için - dış dünyayı tanımlarken birbirine benzer eşeri ve bedirleşmiş yönlerde mekânı kavrayabilmektedirler. Bu da demektir

ki; yönelimin esası mutlak mekana değil, “mutlak kaynak” olarak yönelmiş/ yönlendirilmiş bedene dayanmaktadır.

Kant’ın çalışmaları arasında bedenin algı dünyamızdaki belirleyiciliği üzerine yoğunlaşması, insanı zihinsel ya da sezgisel bir özne değil, bedensel bir özne olarak değerlendirmesine neden olmuştur. Casey, Kant’ın bedensel özne ile mekânı ilişkisini beş aşamada açıklamıştır :

“1) Pozisyonlar bölgesinin aksine bedenin ve mekânın parçalarına sıkı sıkıya bağlıdır... Batı Massachusett’ e gidiyorum dediğinde orası hareket eden bedeni ile gittiğin bir yerdir ve bedenin batıya yöneldiğin salt pozisyonla ilgili değil, yön meselesi ile ilişkili dir. “Batı” yalnızca “doğu – kuzey – güney” ile değil, nerede olduğunu ve nereye doğru gittiğin ile yer değiştiren bedeni ile ilişkili dir.

2) Algısal deneyininizde etkili olan bölgeler doğal olarak aşağı / yukarı, ön / arka, sağ / soldu birbirinden ayırır. Her ikili diğer ikilinin düştürdüğü düzlem ya da yüzeylerle kesişen düzlem ya da yüzeylerdir. Üç boyut olarak adlandırdığımız bölgeler bedensel durumumuza bağlı olarak düzlemleri algılamamızla ilgilidir. Ayakları üzerinde dik duran bedeni nize dikey olarak kesişen düzlem bedeni nize göre yataydır” (Casey, 1997).

Diğer üç aşamada ise, bölge ve pozisyonlara bağlı olarak bedenin iki yarlı durumuyla mekânı algılamasını açıklamaya devam etmiştir. Tüm yönelmiş mekânlar bedeni nizin iki yarlılığıyla tanımlandığı gibi, iki yarlılığın simetrik olmaması durumunda da yarlıış yöneli ortaya çıkacaktır.

Kant’ın sözlerinde olduğu gibi Whitehead’ın çalışmalarında da insan bedeni “mekanîğindeki bölge farklılaşmasına atıf eden son zemin”i teşkil ediyordu. Kant’ın bedene şeylerin yönelimli olması da üstlendiği rdeki ne benzer bir yaklaşıma, Whitehead mekânla bedeni n ilişkisini *ilâik* (withness) kavramıyla yorumlamıştır. Genel olarak dünyanın, özel olarak mekânların deneyi nlenmesinde beden benzersiz katkısını *ilâik*’e borçludur :

“Çağdaş bir ikenneyi görürüz, fakat onu gözlerimizle görürüz ve çağdaş ikenneye dokunuruz, fakat ona ellerimiz ile dokunuruz. Eğer ki bedeni n ile hissettiğinizi doğru ise, yalnızca ilâ – strüktür’ü sayesinde çağdaş ikenneyi deneyi nleniyor, aynı zamanda ikennerinin yerile aynı yönelimsel atıf dan kendiyi nizi de deneyi nliyoruzdur” (Casey, 1997).

Whitehead’ın beden modeli aynı zamanda da konumlar üzerinde de etkilidir. “Burası” ve “orası” beden aracılığıyla kaçınılmaz olarak birleşmektedir: ikili referans

içeren “burası” ve nesnellleştirilmiş bölge “orası”. Bedenin pozisyonuna göre birini diğerini geçebilmektedir.

Felsefi bir girişim olarak fenomenolojinin kurucusu olan Husserl, “The Crisis of European Sciences and Transcendental Phenomenology” adlı kitabında kendisini transandantalist geleneğe dahil olduğunu dile getirmiştir. (Husserl, 1907) Husserl, transandantal terimini ödünç aldığı Kant’ın, bu gelenek içinde kavrayamadığı “ifade edilmiş ö varsayımların “yaşamın çevreleyen dünyası” olduğunu iddia etmiştir. Husserl’e göre *yaşam – dünya* sını (life – world) ihmal etmek, deneyinde önemli bir yere sahip olan *yaşanan – bedeni* n (lived body) r dünü ihmal etmektir. Doğru bir transandantal fenomenoloji yaşam – dünyaya ve dd ayısıyla onu carı andıran yaşanan – bedene geri dönmelidir.

Mekan üzerine araştırmalarında insan bedeni ne “ayrıcalıklı bir pozisyon” veren Husserl, yaşanan – bedeni *ben* (I) in taşıyıcısı ve *ben* tarafından hissedilen duyuların *mahall* i (locus) u d arak değerlendirmiştir. Nereye gidersen gitsin orayı “burası” d arak deneyi nheyen yaşanan – beden, “ tüm mekansal ilişkilerin bağ artılı gözüktüğü geçidi d mayan bir nokta” yı temsil etmektedir. Mekansal ilişkilerin sağ / sd , ön / arkadan bir dması Husserl’i , Kant’ın üç temel boyutu insan bedeni nden köklerini aldığı savına yeri den dahil etmektedir. Ancak Husserl Kant’ın savının ötesi ne geçerek yeni bir fenomen ortaya koymaktadır:

“ Görünen her şey yaşanan – bedeni n çevresi ne aıt; karşılaştığı mherşey, kendisini bedeni nın etrafında d acak şekilde düzelenmiş... ben şeyleri n merkezi ndeyi m ben kend m tüm deneyi nherimi n “ben – merkez” i ri (I – center) d uşturan bedensel bir berli ğ m (Husserl, 1907).

Kant bedeni n yönelimin kaynağı olduğunu tartışmıştır; Husserl ’in yaptığı ysa bir adımleri atlayarak bu kaynağın kend ekserinde tüm al gsal d anı döndüren sabit bir merkez olduğunu göstermektedir. Merkezi konumda d an bedeni n mekânla kurduğu ilişki ise, son derece nesnedir. Yaşanan - bedeni n yaşanan – mekânın nesnel mekânın al glanması nda önemlidir. Ancak aktif beden ile yerleşik mekân arasında bir ilişki eksikliği söz konusudur. Husserl yaşanan beden ile nesnel mekân arasında saf görsel mekân (sehraum) yerleştirerek bu sorunu çözmüştür. Görsel (aynı zamanda bedensel) mekân kend ne has nokta, çizgi, sınırları ve derinliği d an *ön-deneyisel* (pre - empirical) uzantılarıyla farklılaşmış bir d anteşkil etmektedir. Her bir d an kendi “ yerler sistemine” sahiptir ve farklılıklarını şa dı d an nitelikleri doğuran yerler matrisinin etki d anı içindedir.

Merleau – Ponty' e göre yaşanan beden “mekansallaşmanın” kökeri olduğu kadar , “mekansallaştırılmış mekan” ın da kökeridir. Aradaki fark, birinin genişleyen ve açılan, diğeri nise sabit ve kapanan mekânları temsil etmesiinden doğmaktadır. Yaşanan beden mekansallaşmayı, geometriğin mekansallaştırılmış dünyasındaki formal işlemler sonucunda gerçekleştirir. Beden tarafından deneyimlenen mekân, ne aralarında yer değiştirdiği noktaların toplamı, ne de dâğırsız ilişkilerin kümelenmesi, ne de bir muhafaza etme durumudur. Geleneksel mekân kavranlarının hiçbirinin en önemli iki ritidğini karşılamamaktadır: ifadedilmek ve yöndelmek. Yaşanan – hareket eden beden her iki özelliğnde dâğırmaktadır:

“ Beden sürekli olarak “ifade hareket” sergiledikçe, içinde bulunduğı mekân da kend fizyonomisi ve halleri, kend etkinliğı ve tarzı dâğır ifade bir mekân haline gelecektir. Benzer şekilde, aynı gezgin beden sürekli olarak belirli bir mekâna yöndelikçe, yöndelmeyenli yönlerden çok etrafından haberdar dâğır ve uyumlu hissetmeye yakın bir şeyin göstergesi dâğır. İki si bir arada dâğırındaysa sonuç, ikamet / yerleşim (inhabitation) dâğır” (Casey, 1997).

Kant'ın “yalnızca ben mekânı içinde değilm, mekân da benim içinde” cümlesiinde belirttiğı gibi, konu nesnel ya da öznel bir muhafaza durumundan ötede yaşanan bederin “mekânın öznesi” konumunda mekânı içinde etkin dâğır ikamet etmesidir. Sonuç dâğır, Kant'ın ve post-Kant'ı filozofların en önemlilerinden dâğır Whitehead, Husserl ve Merleau – Ponty' in söyledilerinde beden, mekânı içinde gerek hareket ederek gerekse salt varoluşuyla etkin bir r dâğır üstenerek mekân üretken bir varlık dâğır yorumlanmıştır. Her üç filozofun da miras dâğır aldığı Kant'ın *eşerik dâğır mayan eşer* fenomeni ve konum/ pozisyon/ b dâğır lerde bederin belirleyiciğı postorganik paradigma bağlamında çözümlere uğrasa da nasıl her zaman geçerliliğini koruyarak etkisini sürdürdüğü okumak dâğır dâğırınız çalışmanın ilerdeki b dâğır nlerinde dâğır dâğır nacaktır.

2.2 Postorganik Paradigma Bağlamında Beden

Farklı disiplinlerde gerçekleştirilen çalışmalarda araştırma konusu dâğır beden, sosyoloji ve antropoloji alanlarının temel konularından biri dâğır mıştır. Sosyolojide 80li yılların başına kadar başat bir ilğ alanı dâğır kabul görmemiş dâğır bederi n, bu döneme kadarki bazı çalışmalarda günümüzde beden sosyolojisi dâğır söz edilm alanın adı konmaksızın, dâğır nık bir halde varoluşu gözlenmektedir. Sonrasında Gilles Deleuze ve Michel Foucault gibi düşünürler bederi bir beden sosyolojisi çerçevesinde dâğır dâğır mışlardır.

Sosyoloji ile karşılaştırıldığında, antropolojinin bedeni daha geniş kapsamlı bir biçimde araştırma alanı olarak ele alındığı görülmektedir. Felsefi antropolojinin gelişim çizgisi içinde, insan bedeni ontolojik olarak daima merkezde yer almıştır. Bedenin merkezi konumunun nederi sömürgecilikle (insan toplumlarının farklılıkları, insan ilişkilerinin örgütlenmesi, kurumların farklılıkları) ilişkilendirilse de; okumakta olduğunuz tezin bağlamında bir başka neden daha anlamlı ve amaca yöneliktir.

Bu neden, antropolojide bedenin konumunu belirleyen doğa/kültür ilişkisi içinde evrimlilikle girdiği ilişkidir. Sosyal Darwinlikler arasındaki farkı açıklamakta ortaya koyduğu önerisiyle temel savı olan uyum sağlamanın türünü devam ettireceği düşüncelerini ileri sürer. Bedenin kendi ontolojik varlığı bağlamında evrim süresi bu çerçevede yorumlandığında, okumakta olduğunuz tezin kurgusu içindeki dönüşümler anlam kazanmaktadır. Düşüncetarihinin gelişim çizgisi dahilinde ele alınan beden, değişen değerlerle evrilen bir nesne olarak yorumlanmıştır. Feodal toplumdan endüstri toplumuna geçiş gibi sosyal sistemlerin değişiminde beden de, kendi dönüşüm süresini duyurmuştur. F. W. Nietzsche'ye göre her dönemin fiziksel bir insanı dediği, özgün bir karakteri ve bunlara eş zamanlı olarak yeni bir bedeni vardır. (Stauth / Turner, 1995) Doğa / kültür ilişkisinde insan evriminin her döneminde teknolojiyle doğayı dönüştürmesi aynı zamanda kendisinin de dönüşmesine yol açmaktadır.

Bedenin doğa/kültür ilişkisi içinde evrimini konu edinen antropoloji, Descartes'ın ki dünya görüşü ile Newton'un bilimsel görüşlerine karşı 20. yy.'ın son çeyreğinde öne çıkan kaos kuramı gibi görüşlerle etkileşmektedir. Carlın cansızla, düzeni n karışmaya birlikte vardığı kaos kuramında entropinin belirleyici kavram olması doğa/kültür ilişkisini de dönüştürür. Doğa/kültür ilişkisinde var olduğu süreçte etkin bir düdünteknoloji, son dönemde bilginin değişim teknolojileri olarak özellikle bu dönüşümde belirleyici bir unsur haline gelmiştir.

Mevcut değerler sisteminin dönüşerek farklı bir paradigma ya yerini bıraktığını öne süren antropoloji; insan bedeni n anatomi k/ antropolojik kodlarıyla dijital teknolojinin doğanın eşleri gibi dabilecek si beruzay kavramıyla hibridleşmesinde tanımlanmaktadır. Dijital teknolojilerin ve dijital teknolojilere bağlı medyanın kültürel ve yapısal etkilerinin araştırıldığı alanlarda çalışmalarını sürdüren antropologlar, yeni paradigmayı postergari k paradigma olarak adlandırmaktadırlar. "Ord Rituals for New Space" (Tomas, 1991) adlı yazısında David Tomas postergari k paradigma bağlamında antropolojinin dönüşümünü şöyle tanımlamıştır:

“ Siberuzay bağ amında gelişen başka türlü bir antropdji'nin postorgari k biğ nini n taslağ: daha konvansiyonel hümanist... premodernist, modernist veya post modernist insanoğ u üzeri ne çdışmanı n aksine, özel d arak aklın siberuzamsal biğ nheri n inşası n n problemleri n i belirlemek üzeri ne yoğunlaşan bir antropdji ” (Tomas, 1991).

Postorgari k paradgma, bederi n doğa / kültür ilişkisi iğ ndeki antropdjik evri ninde d duğu gi bi biydjik evriminde de etkindir. Tıp alanı nda son yıll arda gerçekl eştirilen araştırmalar bu durumun göstergesidir. Dijital tekndjilerin varlığı la mümkün olan cerrahi müdahel d ere iç kul ağa “implante” edilen duymaya yardımcı pler, gözün optik sisteminin yerini tutabilen ninyatür TV kameralı biyori k gözler ve yapay retina d arak beyinsel kortekse “implante” edilen mikroj pler bu duruma örnek d arak gösteril ebilir ve biyoelektronik bederi n evri nini n öngör ünü nleri d arak sayıl abilir.

Postorgari k paradgma bederi n evri ni aracılığı la antropdji ve tıp alanı ndaki dönüşümleri açıkl andıktan sonra, felsefe, sosyoloji, çağdaş sanat, sibernetik gi bi farklı d ipli nlerde postorgari k paradgma bağ amında beden üzeri ne yorumlar d e dı nacaktır.

2.2.1. İnsanbilenleri nde postorgari k / postbiyolojik beden

Postorgari k paradgma bağ amında bederi ni insan bilenleri ndeki öncül gör ünü nleri Walter Benjamin'in Art Nouveau üzeri ne yorumları nda bul unabilir. Benjamin Art Nouveau'nun karakteristik çizgi leri ni modern elektrik kabl d arı ile si niri leri n bir sentezi d arak görmüştür. Benjamin'e göre bu sentez orgari k dünya ile elektrik, nörovej etatif sistemin t ürbüansı ile çağın n en büyük bul uşu d an elektrik arası nda d uşan yeri bir temasın sembdik formudur. Bu temas aslında daha çok karşılıklı bir çözöl meye işaret etmektedir. E. T. A. Hoffmann'ın bir öyküsündeki başkahraman otomat Olympi dı Art Nouveau'nun ideal kadını d araktanı nı hayarak, tekndji ile biydji arası ndaki farklılığı n ortadan kal tığı ni idd a etmiştir.

Benjamin'i ntarifi edğ çözöl meri n günümüzün sibernetik ve biyotekndji al arları nda sürdüröl en çalışmaları a devam ettiğ i düşünen Donna Haraway, “A Manifesto for Cyborgs” adlı kitabı nda s borg kültürü dahilinde yok d an farklılıklardan bahsetmiştir. (Haraway, 1985) Haraway'a göre geç kapitalist tekndji'nin bir ürünü olan s borg kültürü, insan ile hayvan, insan – hayvan orgari zması ile maki ne, fiziksel ile fi ziksel d mayan arası ndaki sınırları kesip atmıştır. Geç 20. yy maki nleri doğa ile yapay, zihni le beden arası ndaki farkı belirsiz hale getirmiştir.

Her gerçekl eşmiş dünyada tümü kili karşıtlıkları n arası ndaki mesafeleri n yok d arak, arı lam d aşımı na (implasyon) ına uğradıkları n ileri süren Jean Baudrillard da,

benzer yorumlarda bulunmuştur. “Le Xeros et l’infinité” adlı metrinde şöyle yazmıştır:

“Ben bir adam mıyım, yoksa bir makine mi? Bu antropodjik soruya henüz bir yanıt bulamadım... Eski den işçi ile geleneksel makine arasındaki ilişki de bir belirsizlik yoktu. İşçi her zaman bir şekilde makineye göre ikinin durumundaydı ve sonuç olarak ona yabancılaşmıştı. Yabancılaşmış bir adamın değerli niteliğini koruyordu. Bilakis, yeri tekndjiler, yeri makineder, yeri inşaeder, interaktif ekranlar beni hiç de yabancılaştırmıyor. Onlar beni bütünleşmiş bir devreye (integrated circuit) dahil ediyorlar” (Baudrillard, 1994).

Baudrillard’ın *si mül akr* (simulacrum) kavramı aracılığıyla beden ile bilgi iletişimi tekndjileriyle hipergerçekleşen kentin etkileşimini yorumlayan Elizabeth Grosz, bederi tekndjikleşen bir biyodjik organizmanın yanında özneliliği temsil ediyor dmasıyla da ed almıştır. “Bodies – Cities” adlı yazısında Grosz bederi şöyle tanımlamıştır:

“... dinin organlarının kasların ve iskeletin somut, maddesel ve canlı organizasyonu... organik/ biyodjik/ doğal olarak bitmiş, tanımsız, amorf... biğnher ruhun mekanı ile epidermal yüzeyi fiziki bir varlıkla çakıştığında psikanditik olarak deneyimin ve özneliliğn sınırlarını tanımladığında, öteki ve sembolik dâna müdahalesinde beden insan bedeni haline gelmektedir... Arınan, okunabilir, derinliki dâna beden... sosyal bir ağın bütünleşik bir parçası dâbilir ve diğer beden ve nesnelerle beğartılı dâur” (Grosz, 1998).

2.2.2 Çağdaş sanatta postorganik bederi n “deneyim” i

İnsanbileninde postorganik beden fen ve sosyal bilimlerle etkileşim halinde toplumsal ve kültürel açıları ile ed alınmıştır. 20. yy. ın son çeyreğinden itibaren resim, heykel, tiyatro gibi geleneksel temsil biğnheri ne alternatif arayışlarının gözlemlendiği sanat alanında ise, beden – postorganik paradigması dahilinde dâsunuya da dâması n – sanatçıları için yeni den keşfedilen bir coğrafyaya dâarak gündeme gelmiştir. İnsanbileninde daha çok teorik düzeyde yorumlanan beden, çağdaş sanatta öznelilik ile hareket / eylemin ön planda dâduğu *deneyim* (experience) teması bağlamında ed alınmıştır. İzleyicinin resim, heykel, tiyatro gibi geleneksel temsil biğnheriyle kurduğu ilişkilerdeki “karşıdan bakmak” ve “arınmak” yerini; yerleştirmek, performans gibi çağdaş sanat işlerinde “içine girmek / dahil dâmak” ve “okumak” a bırakmıştır. Sanat yapının deneyimleyen izleyici; beden, bellek ve kişisel tarihi uyarınca katılıma dönüşmüştür.

Düğer disiplinlerle edduğu gibi çağdaş sanata da etkileşime geçen dijital teknolojiler, temsil biçimleri ve araçlarıyla çağdaş sanatı dönüştürmektedir. Resim, grafik gibi dalların dijital teknolojilerin sağladığı imkanların zenginliği karşısında çokandır içerik ve görünüm olarak dönüşmüş olması'nın yanı sıra, gösteri sanatlarında da benzeri bir durum geçerlidir. Işık ve ses düzenlerini gösterilerdeki önemli nelerıyla elektronik ve teknolojiyle bütünleşmiş dans tiyatrosu gibi dallarda, son dönemlerde multi medya araçlarıyla alternatif performanslar sergilenmektedir. Oyuncunun bedeninin sahne üzerinde dijital ses, video film ve bilgisayar gibi çeşitli medyalarla kashılıklı etkileşimde bulunduğunu söyleyen Matthew Causey, bu tür bir sahnelmeye yorumuna *post organik performans* adını vermiştir. (Causey, 1999) Post organik performans orada dmanın, sahi di "aura" nın ve *canlı* (live) nın anındalığının getirdiği ayrıcalıklan, ortamdaki temsiliyetlerin öd aşımının zamansal, mekansal ve öznel yörlendirmeleri mümkün kılan bir aracının (medum) varlığıyla keşfine geçiş göstermektedir. Artık performans eskiden olduğu gibi zamana bağımlı olarak kaybolan, tiyatrosunun, metrin ya da ekranın şimdi ki zamanında varden bir eylem değildir.

Performanslarıyla izleyici / katılımcıyı deneyime yd uyla sanat yapıtına dahil eden Stelarc, 1970' l erde başladığı *asıl madde ayları*yla çağdaş sanata post organik bedenin öncülerindendir. Causey' rin öne sürdüğü performans üzerine post organik bir teori ntersine Stelarc, geliştirmekte olduğu post organik beden teorisi üzerine performanslar sergilemektedir. Kendi bedenini deney aracı olarak kullanarak, bedeni nişlemleri, sınırları ve d aslıklarını araştırmaktadır. Derisini net aktığı kancaların bağı dduğu iplerle kendini sanat galerilerine ve açık dallara asan Stelarc, izleyicinin psikolojik olarak kancalar atepki vermesiyle performansı deneyimemesini sağlamaktadır. İzleyici acıyı sezerken, derisi karıncalanmakta ve boğazı düğüm lenmektedir. Bunlar performans tarafından uyarılan bedenin özerktepkil eridir ve istemsi zdir, öd ayısıyla izleyici bedeni ni sanatçı nı kiyle aynı durumda hissederek yapıtı deneyimemektedir.

Siborg deneyleri olarak da bahsedilen Stelarc' ın sanatı, dengeyi sağ ayan siri sel etkililikleri yerileyerek bedeni ne i norganik maddeleri entegre etmektedir. Heuristik makinelerle bedeni ni "uzatarak" dı gı yeri den tasarlanmaktadır. Tartışmalı asıl madde aylarından sonraki performanslarında multimedia uyararıyla ve mekanik protezlerle bedeni ni sibernetik potansiyelini artırma çalışmaları na başlamıştır. Bedeni ni diğer bölgelerindeki sensörlere kendi hareketine bağı darak sinyaller gönderen *üçüncü el* ve midede u aştığı nda yanıp sönmeye baş ayan TV kamerası içeren bir minyatür kapsül d an *mediğin yontu*, Stelarc' ın post organik beden teorisi

bağ amında bederi yeniden tasarlama girişiminin örnekleridir. Bederin performans değerlerini artırmak için tıbbi, robotik ve sanal gerçeklik sistemlerini kullanarak; beyin dalgaları, kalp atışları, kan basıncı ve kas sinyallerini yükseltmekte; ninde ve akciğerlerinde fil m çekini yapmaktadır. St el arc'a göre bederi artık ruhun ya da sosyal d an n yeri d arak görmek arılamasıdır; beden düzeltilen ve izlenen bir strükt ürdür. Gelecekte gereksiz sistemler, yanlış işleyen organlar d enecektir ve gözenekleriyle doğrudan oksijeni emen ve i çeri deki kimyasal maddeleri için besleyici d an ışı ğ aktaran sentetik bir deri bugünkünün yerini d acaktır.

2.2.3 Post organik özne - beden : *post human*

Bu bđ ümde post organik özne – beden 4 dt başlık dahilinde incel enecektir.

• “Modası geç miş” beden / Yaşas ın özgürl eş mi ş zi hi ni

İşlemleri, sınırları ve olasılıkları artırmak amacıyla bederi yeniden tasarlama girişiminde bulunan St el arc, insanlık tarihini n başlangıcından bu yana evrilen bederi n mevcut durumunu yetersiz bul maktadır. St el arc'a göre beden hiçbir zaman ne veri nti ne de dayanıklı bir strükt ürd müştür. Sıkça yanlış iş emekte, kday yorgun düşmektedir ve performansını yaşı bdirlemektedir. Hayatta kal ma değeri çok düşüktür: adı ğa bir hafta, susuzlu ğa bir iki gün, oksijensizliğ e ise ancak birkaç dakı ka dayanabilmektedir. Bederi n modüler bir tasarı m d nması ve aşırı tepki veren bağışıklık sistemi ise, yanlış çalışan organların yerlerine yenilerinin getirilmesi n zorlaştırmaktadır. Bederi tasarlanan, düzeltilen, değ ştirilen bir nesne d arak gören St el arc, d ğer tüm d l çüt ve değerlerden soyutlayarak, bugün geçerli d an ve gelecekte geçerlili ği sürdürecekt d an sibernetik ve biyoteknd ği ri n belirled ğ d çüt ve değerlere uyum sağ amasındaki zayıflı ğ d d ayısıyla bederi *modası geç miş* bul maktadır.

St el arc ın yaklaşımından farklı bir yaklaş ı nı da d sa, bederi modası geç miş bul an d ğer iki teorisyense Arthur ve Marie Louise Kroker'dır. Bederi anatomik uyum sağ ama yetersizlikleriyle değ il, dünya düzeni ni n sosyoekonomik dönüşü i ği nde yorunmayan Krokerlar'a göre; 20. yy.'ın sonlarında ekonominin çökmesi ve kültürün iflas etmesiyle beden harcanabilir bir meta haline gel miştir. Pratikte modası geç mişlik kavramı insanlara sosyal Darwınlıkin bir bi ğ ni n d arak uygulanmıştır: varoluşlarının devamlılı ğı nı ekonomik arılamda koruyabilen bedenleri n kurtulu şu, d ğerlerini yokd nması.

Descartes'dan beri vard an saf / rasyonal akl ın bağ ı nı zı ğ ı nı kutlayan beden / akıl ikili ği ni n akıl kanad ı ndan, konuyla ilgili gelece ğe dair radikal bir yorum Hans

Moravec tarafından yapılmıştır. “Mind Children: The Future of Robot and Human Intelligence” adlı kitabında dünyadaki baskın yaşam biçiminin dâhak akıllı makinelerin insanların yerini alacağını yazmıştır. (Moravec, 1988) Moravec bedenin sınırlamalarından kurtarmak istediği zihni, kitabında insan bilincinin bir bilgisayara yüklenebileceği (download) fantastik bir senaryoyle ele almıştır. Robot cerrahın bir tür “liposuction” ile insan beynini damıtmasıyla, her moleküler katmandaki bilgi okunmakta ve bilgisayardaki bilgiye aktarılmaktadır. Operasyonların sonunda kafatası boşalmıştır ve hasta bilgisayarın metalik bedeni içine yerleştirilir, uyandırıldığında bilinci tamamen eski siğbi yerinde olacaktır. *Mikrodom prosedürü* olarak adlandırılan yükleme sirriik dâhak saklanmış beynin nanoteknolojilerle donatılmasının verdiği hasar giderildikten sonra çok ince dâhakere ayrılmasıyla gerçekleşmektedir. (Sirriik, bedenin ya da sadece beynin ileri tıbbi bilgilerin edilebileceği zamana kadar dondurulmuş halde korunmasına denmektedir. Nanoteknolojiler ise 1 / 1.000.000 mm ölçeğindeki moleküler robotların bedendeki hücreleri tedavi edilebileceği teknolojidir.) Her bir beynin dâhak mikrokobu kullanan bir bilgisayar tarafından tarandıktan sonra, aynı bilgisayar bir donatılma üzerinde beyni nişeyişini yerinden yapılandıracaktır.

Hans Moravec’inine benzer bir yaklaşımı Marvin Minsky göstermektedir. Minsky’nin *zihnin toplumu* görüşünde, temel sorunsal insan davranışlarını başarabilen bilgisayar modelleri yapılandırmaktır. Minsky insanoğlunu karmaşık bir makine olarak tanımlamaktadır:

“Bir insan birlerce bilgisayar dâhak düzenlenmiş milyon kere milyon küçük parçalar dan dâhak çok büyük bir çok işlemci (multi processor) dir. İnsan ailegli en önemli şey veridir ve beyn verilerindeki programlarıdır. Ve bir gün tüm o verileri alabileceği, küçük bir diske koyabileceği ve bin yıllarca saklayabileceği ve tekrar açıldığında dâhak dâhak ya da beşinci bin yıl da yaşıyor dâhak ekeceğiz” (Minsky, 1996).

• Post hümanist teori

Bin yıllar önce dinozorların da - bugün insanoğlunun dâhak gibi - çağının baskın yaşam biçiminin dâhakları ancak sonrasında insanoğlunun devrinin başlamasıyla modalarının geçip yokdâhakları düşünüldüğünde; Moravec ve Minsky’nin söylemlerini salt kurmaca dâhak nitelendirerek haksızlık olacaktır. Onlara göre insanoğlunun devrinin sonu yaklaşmaktadır. Bu durumda insan türü ya tamamen tarihe karışacak ya da kendini yeni çağın makinelerine benzeterek bir süre daha varlığını sürdürebilecektir.

1970'lerde "Prometheus as Performer: Towards a Posthumanist Culture?" adlı kitabında Ihab Hassan, yeni çağın belirleyicisi olacak olan yaşam biçiminin insan türü ile ilişkisi içinde şöyle öngör müştür:

"Öncelikle arıyalız ki - insan arzusu ve tüm dışsal temsilleri dahil olmak üzere - insan türü kökten bir değişime uğrayabilir; bu nedenle yeri den gözden geçirilmelidir... Hümanizmin 500 yıllık devrinin sonu, kendisini post hümanizmle arak ad andıracağı mız bir şeye dönüşüyor dmasıyla gelebilir" (Hassan, 1977).

Hassan, yeni türün günümüzün insan türünün aşkın bir biçime dönüşmesiyle ortaya çıkacağını iddia etmiştir. Ihab Hassan'ın *post hüman* (post human) d arak ad andırdığı tür, yeni bin yılın üzerine en çok soru üretilen konularından biridir ve nanoteknoloji, mikrobiyoloji, sanal gerçeklik, yapay zeka, yapay yaşam nörofizyoloji ve bilişsel bilimlerin gibi teknik ve kültürel konuları içerdğ iğ nkar maşık bir yapıya sahiptir.

Uyum sağlama yetersizlikleri nedeniyle bederi yeri den tasarlama girişimlerinde bulunan Stelarc, "Towards the Posthuman" adlı yazısında insan türünün de yeri den tasarlanabilir dması ndan bahsetmektedir. (Stelarc, 1997) Genetik kodarı yüzünden veri mız çalışan *psikobeden* den, sanal mekânlarda uzaktan konumlanabilen yetenekleri yükseltilmiş *si ber beden* e uzanan sınırlı mda insan türü maki nelere uyumlu hale gelecektir. Durumyla nca bederi mekani kleştirmek eni baret değildir. Gelişim yükselten ve enerji veren "implante" bileşenler, bederi güç endiren egzozskelet ve robotik strüktürlerle post hüman simbiyotik bir sisteme dönüşecektir.

Stelarc'ın simbiyotik posthüman görüşüne benzer bir görüş, posthümanın "akıllı" bilgisayarlar gibi bilgi işleyen maki nelere temel benzerlikleri dan bilgi işleyen maki nelere dacağı nı düşünen N Katherine Hayles'a aittir. "How We Became Posthuman" adlı kitabında Hayles posthümanlığı bederi ne protez aygıtlar eklenmiş insandan daha fazla dacağı nı ileri sür müştür. (Hayles, 1999) İnsanın post hümana dönüşmesini Cde Perriman, Bernard Wolfe, Philip K. Dick, William Gibson ve Neil Stephenson gibi yazarların edebi metinleri ve siber netik çalışmaların gelişimiyle düştürdüğü bağ amda tariflenmiştir. 1945'ten yeni bin yıla kadar olan süreden (45'ten 60'a, 60'tan 80'e, 80'den günümüze) üç zaman dilimine ayırarak insanın dönüşümünü bederi bağ amında ele almıştır. Bu üç zaman dilimi sırasıyla, bilgini (kaybı mış) bederi, si borg bederi ve post hüman bederi dr. Üç bedensel / süreçsel bđümde de konuyla ilgili temel sorulara yanıtlar aramıştır. Bilgi bederi ni nasıl kaybetmiştir ve bütünleşmiş dduğu düşünölen maddesel biçimlerden ayrılmış bir varlık d arak nasıl kavramsallaştırılabilmiştir? 2. Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda si borg kültürel bir ikona ve teknolojik bir "artefact" a nasıl dönüş müştür?

Tarihselliğiyle belirli bir yapıdan insan nasıl posthüman gibi farklı bir yapının ydunu açmıştır?

“Posthüman görüşü” nün genel karakteristiklerini değerlendiren Hayles, kurda tanımlar değil önermeler olarak dört temel özellik belirlemiştir:

“1. *Bilgisel kalıbn (pattern) ın maddesel anlamda üst ünlütölmesi: dısnıelliğn “yaşamayı d anlklı kılan br durumdan çok tarihsel br kaza” d arak görölmesi*

2. *Blinın “insan kınhiğri nı kamet gahı” kabul edlmesi*

3. *Bederin “ herkesin manipöl e etmeyi öğrendiğ özgün prtez dması ve bederi uzatmanın ya da parçalarını dğır prtezlerle değştirmenin “doğumdan bu yana gel en süredn devam ettrilmesi” nden daha fazla br şey d madiğn n kabul edlmesi.*

4. *“Bedensel varduşla bilgisayar simülasyonu, sibernetik organizmayla biydğik organizma, robot tededğısıyla insan hedefleri” arasında önehi farklılıkların d maması”* (Hayles, 1999).

Posthümanın bu dört özelliğnin belirleyici dduğı bakış açısı, onun önceki nesillerden miras kalan bederini yaşamakta dduğı çağın dçütleriyle nasıl yorumladığını göstermektedir. Posthüman çağının yeni türünün, Moravedin senaryosundaki gibi baskından akıllı makinelerni yoksa varlığını sürdürebilmek için evrilen insanları dduğı belirsizdir. İnsanoğlunun devrinde geçerli olan akıl / beden, nesne / özne ikilikleri çoktan anlamını yitirmiştir. Biydğik bir organizma ile sibernetik bir organizmanın farksız dduğunun düşünöldüğü bir çağda; din, dil, ırk, milliyet, dısnıyet gibi kavranların etik ve moral değerler dmaları durumu çoktan hükümünü yitirmiş, bu kavranlar sözcük d arak bile belki hatırlanmaz hale gelmiştir.

Böyle bir kültürel ve toplumsal yapıda posthüman özne Hayles’e göre, sınırları sürekli d arak yapılanma ve yeriden yapılanmalar ardından yerle bir olan maddesel – bilgisel varlık heterojen bileşenleri nıtoplamı dvalı bir d aşımıdır. Ortaya çıkan yeni özne tanımının geri planı liberal hümanist öznenin deştiril yapı bozumuna dayanmaktadır:

“*Feminist teorsiyerler liberal hümanist öznenin kadınların sesini bastırmak için evrensellik adı altında tarihsel d arak beyaz Avrupalı br erkek d arak yapılandırıldığını söylemişlerdir; Postkdonyal teorsiyerlerse.. birleştirilmiş tutarlı br kınhi kfi kiyile hibrid eşmeğe odaklanmışlardır”* (Hayles, 1999).

Bu bağlamda posthüman, hemliberal hümanist özneninradkal şekilde çözölmesi ne hemde devanılığnaışaret etmektedir:

“Ösnelliğn yok sayılması hem liberal hümanist özneye hem de siberetik posthümana ait bir özellik olarak görölabilir. Rasyonel akıllatari nhandığnda liberal hümanist özne bir bedene sahiptir fakat genelde bir beden olarak temsil edilmemektedir. Beden yalnızca berlikle tanımlanmadığ iğn, liberal hümanist öznenin evrenselliğ dınsiyet, ırk ve milliyet gibi bedensel farklılıklarını şaret yerlerini sil dđ idda edilebilir” (Hayles, 1999).

• “Organsız Beden : BwO”

Posthümanın köklerini dayandırıldığ liberal hümanist öznenin yapı bozuma uğrama süredyle ilgili dđğerlerinden farklı yorumlar Gilles Deleuze & Felix Guattari’nin “Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia” adlı kitabında yer almaktadır. (Deleuze & Guattari, 1999) Deleuze & Guattari liberal hümanist özneyi kapitalizme ilişkilendirerek, *organsız beden* (body without organs: BwO) ile çeşitli *arzulanan makineler* arasında bölüşölürölerek dağıtılan öznelliğn özgölleştirici potansiyelini tartışmışlardır. “Oedipuslaştırma”nın kapitalizmin bir ürünü olduğunu idda ederek *arzu* nun Oedipuslaştırılması reddederler. Freudcu “libido” nun dengi kabul edilebilecek dan arzusun sabit dımayan bir öznesi vardır. Özne arzusun iğnde kaybolur ya da arzusun sabit bir öznesi yoktur. Kapitalizmin haz üreten bir haz makinesi olduğu modern toplumda, varlığ dınselliikle keşfetmeye yönelik gücün köesi durumunda dan, arzulayan özne söz konusudur. Kapitalizmin haz makinesi dması gibi, insan bedeninin her organı birer arzulanan makinedir: yeme - makinesi, anal - makine, konuşma - makinesi, nefes alma - makinesi. Artık ne insan ne de doğa kalmıştır; yalnızca birini dđğerini iğnde üreten ve makinederi birbirine bağlayan süreç geçerlidir. İnsan – doğa, endüstri – doğa, toplum – doğa ilişkisi iğnde kurulan ve orları ayrı mından sorumlu oldukları, üretim – dağıtım – tüketim gibi gördi bağımsız alar ortadan kalkmıştır. Herşey üretidir; üretimin üreti, dağıtımın üreti, tüketimin üreti, aynı ve tek bir sürecin üretimidirler.

Deleuze & Guattari’nin beden arıyış arzulanan makineler, organsız beden ve arzu çerçevesinde figürler, fantazmalar, dıaylar ve sabit dımayan özne temalarıyla karışık bir bütündür. Fantazmalar insan bedenlerinin yüzeyindeki figürlerdir. Bedenlerin yüzeyleri arasında ortaya çıkar ve bir tür “bedensiz dınsellik” dıuşturur, yalnızca niceliksel olarak belirli yoğunluklarıdaki noktaların çokluğu ile ifade edilebilirler. Fantazmalar ne Freudcuimgeler ne de Lacancı imheyelerdir; tam tersine gerçek ve maddeseldirler. Oaylar, bedenlerin çarpışmalarla birbirlerine kavuşmaları, ayrılmaları sonucu dıuşurlar ve orlarda bedenlerin yüzeylerinde gerçekleşirler. Ne doğrulayabilen ne de yanlışayabilen bedensiz dıaylar, şeylerini durumları ve nederleri dđğildirler. Oaylar ve arıamlar üst üste örtölşölürler. Arıam –

dayların ürettiği fantazmaların tekrarlanması ile olur, bu nedenle day “ yerinden edilmiş ve tekrarlanmış fark ” tır. Bederler; kavramlar, kategoriler ve dil ile değil, fantazmalar aracılığıyla düşünülür. Toplumun insan bederiyle karşılaştığı sınırlarda fantazmalar d uşurlar. Fantazmalar insanların yalnızca düşünce – daylarını değil, politik eylemlerini ve cinselliğini yönetirler. İnsan bederi üzerinde fantazmalar yaratma konusundaysa kapıdizim ve arzu birbirinin rakibidir.

Deleuze & Guattari beden anlayışlarını Antonin Artaud ‘ nun izinden devam ettirerek, biyodjistik olmayan “organsız beden” kavramını ortaya atmışlardır. Organsız bedenle değ ndikleri konu; insanın (ya da posthümanın) bederini biyodjistik örgütlenmesi yönünden deneyimmediği ve ya algılamadığıdır. (Deleuze & Guattari, 1977) Organsız beden, yüzeji her biri aracılığıyla bir yoğunluklar örüntüsü ile işaretlenmiş dört şekilde yapılanmış dan bir tür boş küre olarak algılanmaktadır. İlk olarak, arzulanan makinelere nın kendi kısmi nesnelerinin (anüs, göğüs, penis) karşılığı dan bederlerin yüzeji lerine figürler kayıtlıdır. İkinci olarak figürler beden üzeri ne dış dünyadan kaydedilmiştir. Bederleri çevreleyen üçüncü yoğunluk bağesi daha önce yukarıda tartışılan fantazmadır. Dördüncü ise duyu organlarının kendileridir. Deleuze & Guattari bu yapılanmayı şöyle örneklendirirler: Müzik dırladığınız zaman, kulağın şekil değiştirerek yalnızca duymakla kalmayıp aynı zamanda gören ve hisseden çok işlevli bir organ haline dması gerekir. Yersiz – yurtsuzlaşmış, sabit olmayan, sürekli hareket halinde dan, kaybdan, çoğaldan özne arlaşıyla organsız beden; organik olmayan bir beden kavramının gelişmesine önemli bir katkı da bulunmuştur.

• Heidegger’ di Bir Özne Olarak Posthüman

Deleuze & Guattari’ nin söyleminde; organsız bederin ürettiğini, dağıtımın ve tüketimin ürettiğini nişleyen arzulanan makinelere gbi, Hayles’ in posthüman özne – bederi de özerk ajarlardan oluşmaktadır:

“ “ Uyku ajarı mevde dirlenmek i sterken, yiyecek ajarı m market e git me m gerektiğini söyler.” Böyle düşünmeye başlayan her insan posthüman çoğulcu uğu ile karşı karşıya gelmeye başlamış demektir; “ben” i n tek bir berlik dabil mek için birlikte işleyen özerk ajarların “ biz ” i ne dönüşmesi ” (Hayles, 1999).

Artık parçaların bir arada dmasıyla bir berlikte eşkil eden posthüman özne çoğulcu bir yapıya sahip dduğunu iğ n, varduşu üzerindeki hakmıyeti konusunda rasyonel / kurucu bir özne kadar emi n değildir. Rasyonel / kurucu öznenen çok Heidegger’ in kendi varlığından şüphe duyan ve varduşunu sürekli sorgulayan öznesi ne daha yakın durmaktadır. Hayles’ in da “ How We Became Posthuman ” adlı kitabında de

aldığı Gibson'ın si ber uzay kovboyu (anti) kahramanları gibi varduşuna dair ardışık sorular üretmektedir:

“Ben kimim? Ben neyim? Benim dünyamla ilişkimi türü nedir? Ben nerede bitiyorum ve diğerleri başlıyor? Ben neden bir makine değilim? İnsan berliği belirleyen şey nedir? Bugünkü beri dünkü, atuz yıl önceki ve yarınki berle aynı yapan şey nedir?” (Hayles, 1999).

Baudrillard'ın “ben bir adam mıyım yoksa bir makine mi?” antropodjik sorusundaki ne benzer kaygılar taşıyan özneyi Hayles gibi Anthony Vd'er da Gibson'ın senaryolarıyla ilişkilendirmektedir. Vd'er özneyi Frederic Jameson'ın Bonaventure Qdi'nin lobisi ya da Gibson'ın sonsuzluğa uzanan 3B santranc tahtasının karakterlerinden biri olarak görmektedir. Varlığından şüpheli özne, içe dönüklüğün ve ileriye dönüklüğün çarpılmış ve kesişmiş düzlemlerin birbirine geçtiği grileşmiş ve nöromantik bilgisayar ekranındaki zaman matrisinde salınmaktadır. Televizyon bağımlısı ile bilgisayar korsanı arasında, birden çok ekranın ortasında konumlanan özneyi Vd'er, Lacan'ın “i mago” yaratan “ben” kavramı ile açıklamıştır. (Vd'er, 2000) Lacan'ın psikanalitik söyleminde ben, “ayna” ile karşı karşıya gelmesiyle bilinç dışında yapılanmaktadır. Bahsi geçen ayna, yansıta bir yüzey olmaktan çok bir ekrana benzer. Ayna, modernist ve tarihsel zaman/ mekan modellerini şekillendiren içe dönüklüğün ve ileriye dönüklüğün temel yazıtlarını nişifasını ve uzanımın, şeffaflığının, yansımanın reddini üretmekte ve yansıtmaktadır. Saydam ve duru değil, yarı saydam ve opak olan, bulut ve çarpık bir fizyonomiye sahip ben ve “i mago” arasında bir kimeğin, tarih öncesi ve tarih ötesi mutlak bilindirin mekanıdır. Lacan'ın öznesi, “i mago” su ekranlanmış (screened) ve kendine doğru döndürülmüş bir yansımadan çok taranmış (scanned) birimdir. Önceden bir gözetleme kamerasının şeritli vel ekeli siyah – beyaz görüntüsü olarak ahayyül edileni me, dijital eşerek hipergerçek, 3B ve hd ografik bir *lazer gram* a dönüşmüştür.

Sonuç olarak yüzyıllardır baskın yaşam formu olarak yaşadığı çağı tanımlayan insan, dijital teknolojilerin salt temsil ya da tekrikten ibaret olmayan ontodjik varlıklarının etkisiyle bedensel ve öznel düzeyde dönüşmektedir. Gerek sosyoekonomik gerekse antropodjik ya da anatomik sorgulamaları beraberinde getiren bu dönüşümle, posthümanist ya da postorganik olarak adlandırılan gelecek çağın dçüt ve değerlerinin, tüm bir insanlık tarihi boyunca evrilen dçüt ve değerlerden çok farklı dacağı öngörü edilmektedir. Posthümana dönüşeceği tartışılan insanınsa, beden / akıl, nesne / özne gibi ikilikler bağamında (ya da

tamamen bağımsız olarak) bu senaryo içinde baş ya da yan rdlardan birini üstleneceği kesindir.

2.3. Post organik Özne – Beden ile Mekanın Etkileşimi

2.3.1. “Eşik – beden” ‘den “kentleşen” bedene

Post organik paradigma bağlamında beden, biyoteknoloji, nanoteknoloji ve sibernetik dallarından aldığı etkilerle tasarlanabilir, düzeltilbilir, uzatılabilir, artırılabilir ve boşatılabilir bir nesne olarak ele alınmıştır. Modası geçmişliğiyle uyum sağlama yetensizlikleriyle herhangi bir nesneden farksız görülen beden yerinden tasarlanmasıyla ya da bulunduğu ortam/ çağa - özüne yabancılaşarak da dsa - uyum sağlamaıyla bir yandan da öznel eşniştir. Bir yandan bir nesne gibi işlem görürken diğer yandan öznel eşmesi çelişkili gibi görünse de durum mevcut tüm düçüt ve değerler gibi nesne / özne ilişkisinin de artık değişmiş dmasına ya da tamamen ortadan kalkıyor dmasına bağanabilir. Nesne/ özne ilişkisine bu bağlamda bakıldığında, özne konumunda olan akıl ya da bilindntaşıyası nesne – beden, ruhun mekanı / kabı nesne – beden ya da bederin mekanı üzerinde özne olarak belirleyiliğ, aklın mekanı bir nesne olarak kavraması gibi tanımlamalaradaki sınırlar daha belirsiz hale gelecektir. Post organik paradigma öncesi Kartezyen düşünceye ait tüm ilişkiler çözülerek, çoğulcu bir bütünü de dıstıurabilen özerk yapıyla o anda aktörü dıdukları bağlamın koşullarına göre birbirinin hemkarşıt hemde özdeş dıdılacaklardır.

Medyanın söz ettiğ post hüman özneye karşılık dıbilecek “i mago / ben” ve “ayna” kavranlarında da benzer ilişkiler geçerlidir. “Ben” bir özne olarak “i mago” yaratırken, ayna tarafından ekranlanmış, taranmış birimge olarak aynı zamanda bir nesnedir. Beden çoklu - ekranlar arasında bir bilgisayar korsanı ya da televizyon bağımlısı olarak durmasıyla öznel eşnişken, zamanın ve yerin dımadığ bir matris olan mekana uyum sağlayarak aynı zamanda nesnel eşniştir. “i mago / ben” yarı saydam ekranlanmış, taranmış mekanı / bederi ne ileriye ne de geriye açılan, zamanın dışında olan ve tarih öncesi ile tarih ötesinin karşılaştığ noktada konumlanarak bir eşkişevi görmektedir.

Yüzyılın en radikal mimari keşfini sand mekanı dıduğunu düşünen Marcos Novak, “eşik”i tasarımın en önemli teması olarak görmektedir. (Novak, 1997) Novak’a göre eşik, gerçekle sandın 3 boyutlu mekalla x boyutlu mekânın birleşmesi ndeki rdü önemli dir. Novak’ın sözleminde organsız beden, geliştilmiş boyutun ve geçiliğn mekanı haline gelerek iki dünya arasındaki – iç organların 3-boyutluyla

düşünceri n x-boyutu arasında – eşkiş evi ni yerine getirmektedir. Bu şekilde beden gerçek mekan ile sandı mekan arasında ikili bir deneyi n mümkün kılan bir alan haline gelmektedir. Böylelikle beden tek ve yeri bir boyut olarak “intermedya” bir yüzeye dönüşmektedir.

Novak'ın bederi “intermedya” bir yüzey olarak yorumlaması gibi, Greg Lynn de izomorfik pdi yüzeylerden esinlenerek yeri bir beden yorumu ortaya koymaktadır. (Lynn, 1999) Lynn'e göre kapalı, statik beden reddedilerek; hareketli, katlı ve değişken daha esnek bir beden kavramı yerine getirilmiştir. İndirgemeci değil üretken bir tavırla ortaya konulan yeri beden, özel efekt ve animasyon endüstrisinde rastlanan kabarcık, meta - top, meta - kil modellere benzetilmektedir. Kabarcık modellerinde, nesneler kütleleri ve içsel çekim kuvvetleri dan tek hücrelere benzeyen kütleler et anımlanır. Kendi ne has özerk bir örgütlenmesi dan küre gibi geleneksel geometrik kütlelerin aksine; meta - top diğer nesnelerle d anilişkil eriyle tanımlanır. Merkezi, yüzey alanı, kütlesi ve örgütlenmesi diğer etki alanları nca belirlenir. Deleuze & Guattari'nin üzeri ne figürlerin yazıldığı boş küresinin topd gik bir yorumunu çağrıştıran kabarcık modeller, sadece bederi tanımlamakla kalmayıp, Lynn'in tüm ni marı tasarımı ndaki mekanlarda da en baskın biçimsel ve düşünsel öğeler olarak görülmektedirler. Lynn'in ekosistemler olarak adlandırdığı mekanları ve bedenleri dönüşerek “başka bir şey” haline gelmektedirler. Bu başka bir şey ise; 20. yy'ını ki ndi yarısında popüler dan bağımsızlık sistemine dair bir sağlık modeli ile doğanın ekd gik modelinin eşzamanlı kültür yayılımıyla yeşeren bağıntıların d uşturduğu esnek örüntüdür.

Bederi n çevresiyle d anilişkisi ni bir ekosisteme benzet en Elizabeth Grosz, “Bodies – Cities” adlı yazısında fiziksel, sosyal, dinsel, söylemsel ya da temsili olarak üretilen bedenden bahsetmektedir. (Grosz, 1998) Bedenler kendilerini sosyokültürel çevreleri ne yeri den kaydettikleri içi n, çevreleri de bederi ni g d arlarını ve biçimni yansıtmakta ve üretmektedir. Bu tür içi ve dışı dönük ilişkiler karmaşık geribeslemeler içerd ğ içi n, beden ve çevresi organik olarak bütünleşmiş bir ekosistem d uşturmaktadır. Bu ekosistemi beden ve kent bağlamında ele alan Grosz, ikisi n de hipergerçek formlar olarak birbirlerini ürettiklerini yazmaktadır. Biri diğerini i ngesi içi nde sahip dduğu herhangi bir gerçekliği karşılıklı olarak simülasyon modları halinde dönüştürmektedir. Kent bederi n simülakrı ile defalarca üretilirken, beden farklı bir metropolit an beden d up “kentleşmekte” dir.

Beden kentleşirken kentin aynı zamanda dijital teknolojilerle dönüşmesi ne “The Overexposed City” adlı metrinde değinen Paul Virilio günümüz kentlerindeki hipergerçekleşmeye dan eğilimi tanımlamaktadır: coğrafi mekanın ekranın

arayüzüyle yer değıştirilmesi, mesafe ve derinliğin saf yüzeye dönüşmesi, mekanın zamana, yüzyüzdeğinse tennin bir ekrana indirgenmesi, zamanın mekan içinde erimesi, mesafelerin hızla dönüşmesi, ildeşinin anındalığ, çalışma mekanının ev bilgisayar sistemlerine yerini bırakması kentin yaşıyanlarının bedenlerini duduğu kadar kentin biğini ve strüktürünü de etkilemektedir. (Vriliq 1988)

2.3.2 “Bt’ler Kenti”nde Kamusal Alandan Kişisel Mekana

Vriliq’nun kentlerin hipergerçekleşmesiyle ilgili yorumlarına benzer yorumları, William J. Mitchell “City of Bits” adlı kitabında yapmıştır. (Mitchell, 1995) Bedenin organlarından dünya pditikasına kadar tüm yaşamda öğelerin dijital tekndjilerle etkileşimini yorumlayan Mitchell; yakın gelecekte tüm bu öğelerin birbirine ağırla bağı dacağı nı yazmaktadır: Beden ağı bina ağına, bina ağı toplum ağına, toplum ağı da küresel ağa bağlanacaktır. Kentin yapılanması nda önemli rdleri dan ağı arın varlığıyla kent dönüşecektir. 19. ve 20. yy lar da ulaşım ve ildeşim tekndjisinin gelişimiyle dönüşen kentlerde artık “bilgi otobanı”nın barınma ve ulaşım a ilgili birçok yapının yerine getirdiğ işlemleri üzerine almasıyla yeni kent sel dışkarlıklar d uşacak; bina ve kentlerle ilgili verili bilgiler üzerine yeni den düşünülecektir. Mitchell’a göre 21. yy.’ın dünyası yer küre değil, hipergerçekleşmiş kentlerden d uşan *bitküre* (bitsphere) d arak adlandırılacaktır. Btküre, nano ölçekten küresel ölçeğe tüm ürünlerin akıl ve telekomünikasyon yeteneklerinin yüksek duduğu ve tüm dünyaya yayılmış, elektroni k ve medyati k ortamının yer aldığı örüntülerin her yerde varduduğu bir yapılanmadır. Antik kentlerin duvarları içinde yaşıyanları için agora, pazar yeri ve tiyatrdarının dması gibi, bitküre de “bağı antılı” nüfusu için giderek sayıları artan sand toplanma, değış tokuş ve eğlence yerleri sağlayacaktır. Mimarların yerleşim bölgelerinin ihtiyaçlarına göre okul, hastane gibi hizmet birimlerini tasarlaması gibi, bitküre tasarımı ları ve planlamacı ları da eğitim, sağlık gibi hizmetleri sağlayan sistemlerin arayüzlerini, kaynaklarını ve kanallarını yapılandıracaktır. Eğitim, sağlık, eğlence ve reklam organizasyonları küresel düzeyde çalışmak ve yarışmak için bu yeni sistemleri ve sand mekanları kullanacaklardır.

Btküre, bünyesinde barındırdığ daha küçük ölçekli alt örüntülerden d uşmaktadır. Endüstri Devri nin öncesi yapısal d arak taşıyıcı sistem ve dış yüzeyden ibaret d an binalar Endüstri Devri nin ile birlikt e istma, havalandırma, elektrik, güvenli k sistemleri gibi sistemlerle donatılarak karmaşık mekani k fizyodjilere sahip d müşlardır. Btküre içinde varlığını sürdüren binalar ise elektroni k siri r sistemlerine sahiptirler. Farklı türlerde özelleşmiş sensörleri n, gerekli d an her yere gömülmüş d an işlemleri n,

çeşitli ekran ve donanımların binaya yayılmış olarak dijital sistemlerle bütünleştiği binalarda; tüm altyapı sistemleri birbirleriyle bağlantılıdır. Btkürenin binaları çeperi olan bir strüktür değil a temelleri olan bir robot dmanının arakesitinde vardır.

Btkürenin bünyesinde kentse ağın bina ağına bağlı olması gibi, bina ağı da btkürenin (post hüman) sakinlerinin duşturduğu beden ağına bağlı olacaktır. Dijital post hümanist çağdan önceki çağda korunaklılık, sıcaklık, güvenlik gibi değerlerle mekânları tasarlayan mimarlar, artık derisiyle sınırlanmış bedenden ve onu çevreleyen ortanlardan daha fazla asıyla ilgilenmek durumundadırlar. Beden ağı'nın bina ağıyla bağlantılı olduğu ortanların mimarları; elektronik olarak artırılmış, yeri den düzenlenebilen sanal bedenler ve bulundukları mekânların uzakta varan mekânlarla birleşebildiği ortanların gereksinimiyle tasarımı yapacaklardır. Kişisel elektronik aygıtlar ve beden ağı; et – siri sistemi – btkürenin etkileşimini sağlayan arayüzler olacaktır: uzaktan denetim araçları bilişim araçlarıyla dijital tdevizyonlarla interaktif iletişimi sağlayacak, kişisel dijital yardımcıları ve düzümlü bilgisayarlar ortandaki altyapıyla kablolu olarak bit değış tokuşunu gerçekleştireceklerdir. Bedene “implante” edilen sağlık göstergileri araçları ortamın denetimsi sistemleri ne verileri aktaracak, minyatür depolama araçları yaşamsal sağlık değerlerinin, kimliklerinin ve dijital paranın kaydını tutacaktır.

Mitchell'a göre derilerinin bildirildiği sınırları aşmış sanallaşan bedenler, elektronik ve medyatik mekânlarla etkileşimi dahilinde yeri den teorize edilmelidirler. “Qty of Bts” adlı kitabında bilimadamı Stephen Hawking'in konuşmacı olduğu bir panden, hi perçello sanatçısı Yo-Yo Ma'nın gerçekleştirdiği bir konserden ve kendisinin MIT bünyesinde verdiği derslerden ve dâsiinden örnekler vererek; bedeni n fiziksel olarak bulunduğu ortamı aşarak dijital tekndçilerini araçları ve protezleri ile si borge aşmasından bahsetmektedir. Bedeni n si borge aşma sürecini günümüzdeki öngörünümlerinden ydâ çıkarak tanımlayan Mitchell, bedeni n mevcut organ ve sistemlerinin dönüşeceği si borge bedendeki eşliklerini ve bunların mekânlarla etkileşimini yorumlamıştır. Siri sistemin beden ağıyla gözler uzaktan görmekle (tdevision), kulaklar uzaktan duymakla (tdephony), kaslar harekete geçirilerek (actuators), eller uzaktan el ile müdahale edilebilmekle (tdeomanipulation) ve beyin yapay zekaille etkileşerek bedeni n si borge aşmasında etkilirdilere sahip olacaktır. Si borge aşan bedenle medyatikleşen mekân arasındaki ilişkilerin dönüşümü görmeduyusunun uzaktan görmekle olan etkileşiminde, açıkça gözlenebilmektedir. Artırılmış bedenlerin yaşadığı, zaman ve mekânın kesiirkiye uğramadığı mekânlarda içerisi dışarıdan bir pencere ile ayrılabilmekteydi. Penceri n önü ve arkasında kalan yer birbirinin tıpkısıydı ve arada zaman farkı da yoktu. Si borge

bedenleri ni kamet etti ğ yerler de i se vi deo kamera lar ın el ektronik re ti na lar ı kay malar ve bđ ün me ler ya ra t makt a, bi na lar ve oda lar fark lı tür de de ma nı lar la bir bi ri den ayrı l makt a dı rlar. Art ık pen ce re ri n d ğ er ya nı n da gö rü len yer me sa fe d a rak uzak ta ve ye ri den d ğ ek len di ril mi ş her an de ğ i ş en ve te kr ar te kr ar oyn at ı l an bir gö rünt ü den i ba re t tir. Mit chel l' ın me ka lar ın me dy a ti ke ş me si yle il ğ li ver d ğ ö r ne kler gö r me duy u su nu n si bor ğ a ş an be de n de de ba sk ın bir ye re sa hı p d a ca ğ ı nı gö s t e r me k te d ir:

“Ak ş a m ü s t ü, Cam bridge, İng il te re Xerox PARC ı n of is e ri n den bi ri n de d u r makt a y ı m. Pen ce re den d ı ş a r ı d a gü ne ş i n bat makt a d u ğ u nu gö re bi li y o r u m. E ş za ma n l ı d a rak ö n ü m de ki el ektronik pen ce re de ne, Cal if or n i a Pa lo Al to da ki bo ş Xerox PARC of is i ni gö r ü y o r u m ve uzak ta ki of is i n pen ce re si n den ay n ı gü ne ş i n Pa lo Al to te pe d e ri n den yü k s e di ş i ni iz le ye bi li y o r u m. Ben ş u an da, de va n ı d a rak a ç ı k ı k ı y ö r l ü el ektronik pen ce re ler a ra c ı l ı ğ ı la bir bi ri n de uzak ta ki of is bi na s ı n ı ba ğ la mak ü ze re in ş a ed il mi ş bir “me dy a – me ka n” day ı m ı (Mit chel l, 1995).

Mit chel l, Xerox PARC of is e ri n de za ma n / me ka n sü re k li li ğ i ni ş a ş ı r t ı l m a s ı y la d u ş an me dy a – me ka n ı n be ze ri ni ul u ş a ra s ı bir d e l l e r zi n di ri ri n. Ry ad da ki d e i ri n oda s ı n da de ne yi n me ni ş tir. D ü n y a n ı n fark lı nok ta lar ı n da ki d e l oda lar ı n da ka l an in sa r lar ı n he ps i te l e vi z y o nu a ç ı p e ş za ma n l ı d a rak ay n ı ha ber kan d ı n ı iz le d i k e ri i ğ i n, bu l u n d u k l a r ı me ka n ı n, bi na n ı n, bđ ge ri n, co ğ ra f ya n ı n fark lı l ı ğ ı ö ne mi ni y i ti ri me k te d ir. Fark lı oda lar da d ı s ı lar da ay n ı pen ce re den ba ka n in sa r lar, ba k t ı k l a r ı pen ce re ler den ay n ı ye ri ve za ma n ı iz le me k te d ir ler.

Mit chel l ' ı n de a l d ğ d ğ er bir me dy a – me ka n sa, B il l Ga te s' in Mi cro soft Evi' d r. Evi n i ç du var pan d e l e ri fark ı la ş a rak, dev ve dü z vi deo ekr an lar ı na dö n ü ş mü ş t ü r. Pa si f du ru m d a y k e n ge l e ne k s e l du var de ma n ı n dan fark s ı z du ran pan d e l e r ak ti f le ş ti ri l d i k e ri n de her ha n ğ i bir ye re, za ma na, ş e ye a ç ı l an el ektronik pen ce re ler ha li ne ge l me k te d ir ler. B ö y l e ce bo ş u k l a r ve kü t l e ri n bir ak ı ş kan ğ i d a v ra na rak de ğ i ş e bi li r ha l e ge l me si yle, i ç e ri s i ve d ı ş a r ı s ı n ı n d ı ş ı l m ı ş ı l ı ş ı s ı pa ra do ks a l bir ri t i d i k ka za n makt a d ı r. B t k ü re ni n post hü ma n sa ki n l e ri i ğ i n i ç e ri s i / d ı ş a r ı s ı ay r ı m ı n ı n çö z ü l me si; si ri r si ste ni ni n be de n a ğ ı na dö n ü ş me si yle fark lı d ğ sa l dü ze y l e r de de d a c a k t ı r. G ü n d e l i k ya ş a m d a ku l a n makt a d u ğ u mu z t ü m el ektronik ve d i j i t a l a ra d ı n ı n ö ze rk me ka n i z m a l a r d a makt a n c ı k ı p t e k bir bi na a ğ ı na ba ğ l ı d a rak ç a l ı ş a n a ra d ı r ha li ne ge l me l e ri ve mi kro el ektronik ay g ı t lar ı n be de ne ve si ri r si ste ni ne “i m p l a n t e” ed il me si yle, be de n a ğ ı bi na a ğ ı y la ba ğ lan t ı l ı ha l e ge l e ce k ti r. Ç p e ri n or ga n l a r a “i m p l a n t e” ed il e bi l me si yle or ta ya c ı k a n el ektronik or ga n l a r, bi na a ğ ı n ı d u ş t u r a n sen s ö r l e r ve i ş e m l e r l e bi t de ğ i ş t o ku ş u n da bu l u na c a k t ı r. A ğ ü ze ri n de el ektronik or ga n l a r ı n, d i j i t a l a ra d ı n ı n, el ektronik pen ce re ri n ay n ı or ta m pa y l a ş m a l a r ı y la du var sa a ti ya da k d sa a ti, d z ü s t ü bi l ğ sa y a r ya da ma sa ü s t ü

bilgi sayar arasındaki fark ortadan kalkacaktır. Böylece beden derisinin sınırlarını aşarak, başka zaman / mekanlarla ve nınmari yapının kendisiyle bütünleşecektir.

2.3.3 “Göçebe” Mekandan Akışkan Mekana

Btkürerin küresel ağdan beden ağına kadar tüm örüntülerinin birbiriyle bağlantılı olmasıyla mümkün olan beden - mekan etkileşimini üzerine yorunlar Del euze & Guattari'nin “A Thousand Plateaus” adlı kitabında yer almaktadır. (Del euze & Guattari, 1987) Mitchell'in durumu dijital teknolojilerin varlığıyla koşut tutması ndan farklı olarak Del euze & Guattari, ortaya koydukları mekan yorumlarıyla beden – mekan etkileşimini kendi düştürdükleri bağlam içinde ele almışlardır. Kitapta yer alan *pürüzsüz* (smooth) mekan / *ince çizgilerden düşmüş* (striated) mekan i kili si karşıtlıkla birbiri ni tanımlayan farklı iki mekan yorumu olarak; bedenin mekan içinde çözülerek, onunla bütünleşmesini örnekle mektedir. Euklid / Kartezyen mekanın uzantısı gibi görülebilecek olan ince çizgilerden düşmüş mekana karşı, pürüzsüz mekan sonsuz ve katlı varoluş biçimlerine imkan veren rizomatik bir mekandır. İnce çizgilerden düşmüş mekan önceden belirlenmiş noktalar arasında düzlenmiş bağlantılardan oluşan devlet merkezli ve statik bir sistem iken, pürüzsüz mekan akışkan geçişleri nve ardışık aktarımları n her şeyi belirlediği göçebe ve akışkan bir uzamdır.

Pürüzsüz mekan, göçebe ve akışkan karakteriyle ve barındırdığı bedensellik yorumuyla hiбриd eşen beden - mekan tanımlına daha yakın durmaktadır. Pürüzsüz mekan, Euklid ince çizgilerden düşmüş mekanın görsel mekanına karşı; küçük bedensel temaslar içeren bir bağlantılar mekanıdır. Paralellükleri ve kanalları dımayan heterojen bir yüzey / olan olan pürüzsüz mekan, yalnızca “tabana kuvvet” keşfedilebilen ve “saymak” sızınika met edilebilen, metrik dımayan, merkezsi z, rizomatik katların düştürdüğü çok katlılığın geçerli olduğu bir mekandır. Açık derizde ya da çölde iken sayısal değerlere başvurmaksızın - saymaksızın - dırlayarak ya da sezerek yönünü bulmak gibi, pürüzsüz mekanda yönl er hem duyulur hem de görülr hal dedir. Sabit noktalar arasında dümdüz hareket etmenin aksine bir göçebe gibi bđg el er arasında gezmek ve sürükl enmek söz konusudur. Pürüzsüz mekanda geçerli dantem el yönl ere ve geometrik vektörl ere bağılı hareket değıl, “ yönl erin çoksesliliğ ” dir. Göçebe bir bedenin sürükl enerek coğrafyalar, bđg el er, mekankara karışması gibi; pürüzsüz mekan da sınırsız bir yerliliğe sahip göçebe bir mekandır. Göçeberinin sürekli olarak yer değıştirmesiyle, her yerinin onun yer idması gibi; göçebe mekanda da bedentüm olan/ bđge boyunca vardır çünkü

yaşamını sürükl enerek sürdür mektedir. Beden, herhangi bir anda herhangi bir yerde d masıyla her yeri yer d kıl maktadır.

Göçebe mekanın alışkanlığı Del euze'un diğ er bir kitabı "The Fold: Leibniz and Baroque" da baskın bir temaya dönüş müştür. (Del euze, 1996) 20. yy.'ın sonlarında mîmari tasarı mda kışkırtıcı bir biğ msel tema olarak göze çarpan katlanma (fold) ve ya kıvrım (le pli) hem maddesel hem de fizikö esi karakteriyle tasarımcılar için çekici d müştür. Del euze'a göre katlanma, öncelik etüm maddelerde bulunan bir özellik d masıyla yaygın ve soyut, nesne ve mekân arda d simleşmiş ve belirli, aynı anda bölünüp birleşebil mesiyle yakdanması zor dan ve maddesel d mayan, özellikle kıvrı m ve karışık şekiller üretebil mesiyle biğ msel ve fiziksel dir. Katlanmanın bu son özeliğ de, daima soyut düşünceleri n dokunul abilir karşılıkları n arayan mîmarlar için özel bir ilğ d an d uştur müştür.

Leibniz ve Barok üzerine yeri bir okuma geliştiren Del euze, farklılaşmış ve duru d anı temsil eden Kartezyen rejî mden farklı d arak, Leibniz'in yeri birtür "hafif rejî m" ortaya attığın görmüştür. Hafif bir rejî m d arak Barok'ta şeyler farklılaşmış d malarına rağmen ardışık / sürekli ve büyük bir belirsizlik içindeyken bile net ve duru d abil mektediler. Leonardo da Vinci'nin Vitruvius'un beden ve geometri rin kusursuz uyumu fikrini çizme döker ek yeri den yorumlaması ğı, Del euze da katlanmaların ilişkileri Leibniz'in hayal ettiğ Barok Evi'n eskizini çizerek yorumlamıştır. Ev, bir giriş kat zemini, dört pencere, geniş bir kapı ve kapıya ulaşan kıvrı m üç basamaktan d uşmaktadır. Üstte ise aşağı dan yayıllarının içeri girebileceğ döşemesinde beş küçük delik dan kapalı bir odanın d uğui ki nde bir kat vardır. Bu odada Del euze ' un eskizinde aşağıdaki deliklere kadar uzanan üzerindeki kıvrı mlarla katlanmış beş perde asılıdır. Döşemedeki beş delik beş duyuyu, perdeler duy u organların, kapalı üst oda da fiziksel bedeni n üzerinde konumlanmış d an zihinsel mekânı temsil et mektedir. Del euze iki katı birbirine – beden ile zihni n arasında bir bağ d arak – Barok kıvrı m bir motifle hafifçe birleştirmiştir.

Del euze, Leibniz 'i Barok Ev modelini iki temel metni birleştirerek d uştur müştür. İlk, Leibniz'in "monad" ın biğ m ve özellikleri ni anlattığ "Monadology" adlı metni, diğ eri ise beyri ni mgesi ni "camera obscura" d arak yorumlayan John Locke' un "New Essays on Human Understanding" adlı metni dir. Kıvrım – eve mîmari strüktürünü sağ ayani ki nde metin, Locke' un kavramak / i drak et meki ğin kullandığı karanlık oda met aforunun uzantısıdır:

“Arlamak , tamamen ışığa kapalı dışsal ve görülebilir imgelerini içeriye sızdıran bir kaç küçük deliğ d an - i mğelerin kararlık odaya girip orada kaldığı ve sırası gelinceye kadar düzeni içinde uzandığı - küçük bir odadan çok da farklı değildir ” (Locke, 1690).

Arlamak dışardan gelen imgeleri aktarmak üzere birden fazla deliğ d an, iğne deliğ kadar bir kamera gibidir. Locké un kamerası ‘Alberti’ den beri var d an perspektif sanatçıları gib i; bozulmamış ve temsil iğ n dönüşmeye hazır durumda , odaklanmış ve net olarak gerçekliğ aktarır. Leibniz ise bu kamera / mekanı kabul edip kendi amacı doğrultusunda uyarlamıştır

“Benzerliğ artırmak iğ n kararlık odanı niğ nde, gelen parçacıkları d an ve doğuştan gelen bilgileri temsil eden katlanımlarla buruşmuş d an bir ekran / bez / perde / tuval in d duğunu varsaymalıyız. Daha da fazlası bu ekran / bez / perde / tuval gerildiğ nde hem geçmiş katlanımlara hem de dışarıdan yeri gelere uyarlanan bir tür esneklik ve ya etkin kuvvete sahip d maktadır.” (Leibniz, 1714)

Leibniz e göre bu ekran, klasik temsiliyetin düz resim düzleniğ değildir ve baştan sonatümüyle mevcut fi kirleri n göstergesi olarak katlanmıştır. Locké un “tabularasa” sı ndan çok farklı d an ekranı gerçeğ n pasif bir aracı değildir, aksine dışarıdan gelen imgelerin doğasına bağlı olarak bir tel gib i titreşmekte ve hareket etmektedir.

Leibniz in Barok Evi ile beden arasındaki ilişki ni ve aktarım i nheyen kararlık odanın içindeki kıvrımlı ekran / perde ile Deleuze daha önceki yapıtlarında tanımladığı göçebe / pürüzsüz mekanı yeri den gündeme getirmektedir. Kıvrımlı perdeyi kavramsal bir mekan olarak akışkan bir mekana benzetmektedir. Akışkan mekan her türlü bđ ünmeye d anak veren ve tekrar tekrar alt bđ ünmelere uğrayarak sonsuza ulaşan bir mekandır. Akışkan mekan hiçbir zaman tek tip düzenli değildir, içinde barındırdığı hareketlerle yere göre değışen tepkiler gösterir. Bükülgen (pliab e) ya da katlanan, açılan ve tekrar katlanan herhangi bir şeyi n özgün bir imgesi olarak da kabul edilebilecek d an bu kavramsal mekan, birbirinden farklı elemanların d uşturduğu kümelere bđ ünmüş bir mekan değildir. Barındırdığı parçaların d uşturduğu bir bütün ya da birliğ e indirgenemez d an akışkan mekanı n amacı , bir takım parçaların d uşturduğu düzenli bileşimlerin dünyasını temsil etmek ya da tasvir etmek d madığı gib i ; bu parçaların birliğ ni ifade etmek de değildir. Akışkan mekan; yeri şeyler meydana getiren, yeri kavranılar ortaya çıkaran, tasvir edilemez içsel elemanlar barındıran öngörülemez şeylerin yer aldığı bir mekandır. Akışkanlığ tanımlayan parçaların birliğ değ il aksine birbirlerini tutmamaları ve ayrışk d malarıdır. Parçaların ayrışkılığ yalnızca maddelerin ve mekanı n

akışkanlığını değil, bedenin esnekliğini de sağlamaktadır. Yere göre değişen çevre/ ortam kuvvetlerinin düştürdüğü basınç bir yandan ayrışkandan parçaları bir arada tutarken, diğer yandan aynı kuvvetlerin eylemi bedenin mekandaki *eğri çizgisel* (curvilinear) hareketini tanımlamaktadır. Çatallanmalar, açıklıklar, çıkmazlar, yüzeyler, aralıklar, derinlikler ve yüksekliklerden oluşan akışkan mekanda eğri çizgisel hareket hem esneklik hem de akışkanlığı sağlamaktadır. Akışkan mekanda hareket eden beden, fiziksel mekanı tanımlayan üç eksenle de bütünlük eşere çok boyutlu bir yönde bulunmaktadırlar. Esnek bedenin yönünün mekaniğindeki şeylere yukarıdan bakmak, üzerinden ve ya yanından geçmekten farklı olarak şeylerin aralıklarından, ortalarından ya da yüzeylerinin hizasından bakmak tanımlanmaktadır.

Sonuç olarak Mitchell'ın bitküsindeki medya - mekamlarda da, Deleuze & Guattari'nin akışkan/ pürüzsüz mekânında da, Novak'ın inter medya mekânı ya da Lynne'in kabarcıksı mekânlarında da artık başka türlü bir beden – mekân ilişkisi tanımlanmaktadır. Yeri den tanımlanmalarıyla beden – mekân ilişkisi Kartezyen ikili ilişkisinin ötesine geçmiştir. Postorganik paradigma bağlamında yeriden teorize edilen beden – mekân ilişkisinin yeri tanımını yalnızca karşılıklı etkileşim olarak adlandırmak da yeterli olmayacaktır. Çünkü artık söz konusu durum varoluşlarının başlangıcından beriledişim halinde dani ki öğrenin birbirlerini sürekli olarak ve geri beslemeli etkilerle dönüştürmelerinden ibaret değildir. Postorganik paradigma bağlamında bilim sanat, düşünce alanlarında dijital teknolojilerin yd verdiğ yeri açlıklarla yorumlanan bedenin ve nimarlık teorisi nde de aynı açlıklarla ele alınan mekânın benzer kavram ve yaklaşımlar aracılığıyla yeriden tanımlanmaları sonucu ortaya çıkan durumi kili bir ilişki ya da karşılıklı etkileşim indirgenemez haldedir. Ortaya çıkan durum beden ve mekânın postorganik paradigma bağlamında birbirlerine geçişmiş, biri diğerine ait olduğu varsayılan kavram ve d gulara tarif edilebilir, birini diğerinden farklılaştıran unsurların kökenlerinin ve aidiyetinin belirsizleşmiş ve birini diğerinden ayıran sınırlar çizgilerinin silikleşmiş olduğunu göstermektedir. Artık söz konusu d an beden ve mekân d araki ki ayrı öge değil, tekil bir varlık olarak hibridleşmiş / hibridleşen / hibridleşmekte d an beden - mekân modelidir.

3. HİBRİTLEŞEN BEDEN – MEKAN VE GÜNÜMÜZDEN ÖRNEK ÇALIŞMALAR

Postorganik paradigma öncesi matematiksel, algısal, duyuşsal, sezgisel, mekanik sistemler içinde ele alınan beden - mekan ilişkisi, postorganik paradigma bağlamında beden, mekan ve mekânı niçinde barındırdığı şeylerin düştürdüğü ekolojik bir sistemle *ekosistem*le ele alınmaktadır. Beden, mekan ve mekânın içindeki şeylerin düştürdüğü ekosistem, tüm bu öğelerin birarada bulunmasıyla oluşan bir uzamdan ya da ortamdaki ibarettir. Ekosistem tanımlı kılınan bu uzam, ortam öğelerinin yakıntemas kurabileceği bir ilişki malaniyla sınırlı dabileceği bir, küresel ağ gibi birbirine bağlı örüntülerden oluşan makro ölçeğe bir ortamın ya da sınırları sonsuza uzanan bir uzayın da karşılığı dabilir. Bu ekosistem içinde bulunan tüm öğeler birbirlerinden ayrışık durarak bir bütünlük düştürmektedirler. Beden, mekan ve mekânı niçinde yer alan şeyler sürekli geri beslemelerle ve birbirlerine gönderdikleri uyarılarla birbirlerini tanımlamaktadırlar. Bu ekosistem içinde beden ve mekan birbirlerini karşılıklı etkilemelerle hibridleşerek yeni bir beden - mekan ilişkisi tanımlamaktadır. Hibridleşen beden - mekan bulundukları ekosistem içinde yerden tanımlanmaları sonucu artık birbirinden çok da farklı dıyanan iki öğe olarak varılmaktadırlar.

Postorganik paradigma öncesi ele alındıkları Kartezyen ilişki içinde beden ve mekan, birbirlerine göre nesne ya da özne konumundaydılar. Postorganik paradigma bağlamında bedenin ve mekânın dijital tekndjilerinden etkileyle yeni den tanımlanmasıyla, hibridleşen beden – mekan ne özne ne de nesne konumundadır. Kant'ın ve post – Kant'çı düşünürlerin mekana verdikleri belirleyicilik, bedenin özne, mekânın nesne olması hibridleşen beden - mekanda geçerliliğini yitirmiştir. Kant'ın sözleninde yer alan, bedenin içinde bulunduğu mekandaki şeyleri ve mekânı yönelim kılması fikri; mekan ve mekân içinde bulunan şeylerin dijital tekndjiler aracılığıyla özdeşleşmesiyle i nandırıcılığı yitirmiştir. Mekan ve mekânı düştüran d emarlar / öğeler dijital tekndjilerle bütünlüşerek akıllı ve duyarlı hale gelmişlerdir ve dd ayısıyla bir özne olarak bedenin baskınlığından kurtulmuşlardır. Barındırdığı öğelerle duyarlı hale gelen mekan, bedeni çnsalt bir muhafaza kabı ya da barınak d manı n ösesine geçip bedene karşılıklı etkileşime geçmiştir. Beden ve mekan karşılıklı olarak etkileştikçe i ki si de, hem özne hemde nesne ya da ne özne ne de nesne konumunda d up birbirlerine göre baskın dıyanan konumlarında

vardır. Arak hibridleşme sürecine girmişlerdir. Söz konusu olan durum karşılıklı etkileşen iki öğenin bir arada var d m a s ı n ı aş ıp hibridleşmeye var m ıştır çünkü beden ve mekan birbirleri aracılığıyla var d u ş a r ı n ı ve i ç i n d e b u l u n d u k l a r ı u z a m ı o r t a k l a ş a ve birbirlerinden bağımsız d m a k s ı z ı n d e n e y i n e m e k t e d i r l e r .

Beden ve mekan b u l u n d u k l a r ı e k o s i s t e m i ğ i n d e d u y a r l ı v e a k ı l l ı h a l e g e t i r e n , e k o s i s t e m i ğ i n d e v a r d a n v e m e k a n a a i t g ö r ü n e n a k ı l l ı v e d u y a r l ı ö ğ e l e r d i r . B u ö ğ e l e r e k o s i s t e m i ğ i n d e a y n ı o r t a m ı d e n e y i n e y e n b e d e n v e m e k a n ı n h i b r i d e ş m e s i n d e ö n e m l i r d l e r e s a h i p t i r l e r .

Beden ve mekan ı n h i b r i d e ş m e s i n d e e ş i k y a d a a r a c ı i ş l e v i g ö r e n b u ö ğ e l e r h i b r i d e ş m e y i f a r k l ı d ü z e y l e r d e s a ğ a m a k t a d ı r l a r . K ı n ı z a m a n d i j i t a l t e k n d g i l e r l e b ü t ü n l e ş m i ş b i l g i v e i l d i ş i m a r a d a r ı d a r a k b e d e n i l e m e k a n ı z a m a n v e u z a k l ı k t a n b a ğ ı m s ı z k ı l a r l a r k e n , k i m i z a m a n d a f i z i k s e l m e k a n a b a ğ ı n ı k a l a r a k y a d ı n z c a g ö r s e l i ş t e s e l / d o k u n s a l d ü z e y d e d e n e y i n e r s a ğ a y a r a k h i b r i d e ş m e y e k a t k ı d a b u l u n m a k t a d ı r l a r . D i j i t a l b i l g i v e i l d i ş i m a r a d a r ı b e d e n l e k u r a b ı l d ı k l e r i b i l g i a l ı ş v e r i ş i n i m e k a n l a d a k u r a r a k , i k i ö ğ e y i a y n ı o r t a m d a b i l g i a l ı ş v e r i ş i n d e b u l u n a b i l i r k i l m a k t a d ı r l a r . M e k a n ı t a n ı n h a y a n p e r f o r m a n s d e ğ e r l e r i n i n a k ı l l ı v e d u y a r l ı d i j i t a l a r a d a r s a y e s i n d e b e d e n i n a n o t o m i k / b i y d g i k r i t e l i k l e r i n e u y u n m u h a l e g e l e b i l m e s i b e d e n - m e k a n h i b r i d e ş m e s i n i s a ğ a m a k t a d ı r . K e n d i n e ö z g ü r i t e l i k l e r i d a n b e d e n l e , y i n e k e n d i n e ö z g ü d e ğ e r l e r i d a n m e k a n a y n ı d i l i n k o d a r ı y l a i l d i ş i m e g e ç m e k t e d i r v e f a r k l ı i l k e l e r l e i ş l i y o r d s a l a r d a b i r b i r l e r i n i n d o ğ a l a r ı n a g ö r e ç ö z ü m l e r ü r e t e b i l m e k t e d i r l e r . B u n o k t a d a d i k k a t ç e k i d i d a n f a r k l ı i k i y a p ı y a d a d u ş u m u n d i j i t a l t e k n d g i l e r l e b ü t ü n l e ş m i ş b i l g i v e i l d i ş i m a r a d a r ı n ı n s a ğ a d ı ğ ı a r a y ü z l e b i r b i r l e r i n e d o ğ r u d a n v e f a y d a l ı e t k i l e r d e b u l u n m a l ı d ı r . B u t ü r e t k i l e ş i m d e b e d e n i n m e k a n a , m e k a n ı n d a b e d e n e g ö r e k e n d l e r i n i y e r i d e n d ü z e r l e y e b i l i y o r d m a l ı d ı r h i b r i d e ş m i ş b e d e n – m e k a n ı n g ö s t e r g e s i d i r . F a r k l ı b i r d ü z e y d e i s e m e k a n ı n ı ğ i n d e b u l u n a n b e d e n i n k o n u m u v e h a r e k e t i n i d e ğ i l a y a r a k g ö r s e l / i ş t e s e l t e p k i l e r v e r m e s i y l e o r t a y a ç ı k a n d e n e y i m y i n e h i b r i d e ş m i ş b e d e n – m e k a n a d a r d ı r . B u r a d a s ö z k o n u s u d a n h i b r i d e ş m e i s e d e ğ i s a l s a b i t l i k l e r i i l e i l g i l i d i r . B e d e n v e m e k a n b u d e n e y i m d e s a d ı t b i l g i s a y ı l a b i l e c e k v e r i l e r i d e ğ i ş t o k u ş e t m e m e l e r i n e r a ğ m e n , d e ğ i s a l d ü z e y d e b e d e n i n m e k a n ı d e n e y i n l e m e s i n i v e m e k a n ı n d a b e d e n i n v a r l ı ğ ı n a t e p k i v e r e r e k , y a d ı n z c a f i z i k s e l k u v v e t l e r d e n i b a r e t d a n t e p k i l e r i n i n ö t e s i n e g e ç e b i l m e s i n i s a ğ a m a k t a d ı r .

Dijital teknd g i l e r l e e t k i l e ş m e s i y l e f i z i k s e l l i ğ i n d e n s ı y ı l a r a k u z a t ı l a n m e k a n i l e a n a t o m i s i n i n s ı n ı r l a r ı n ı a ş a r a k a r t ı r ı l a n b e d e n i n h i b r i d e ş m e s i p o s t o r g a n i k p a r a d ı g m a ö n c e s i n e g ö r e f a r k l ı t a n ı n h a m a l a r o r t a y a k o y m a k t a d ı r . K a r t ' a g ö r e b e d e n i n s a ğ / s d , ö n / a r k a g i b i k o n u m l a r ı b e l i r l i y o r d m a s ı y l a m e k a n ı

tanımlamasının aksine, hibrid eşen beden – mekanda kavranılar bedenden çıkan ikili ınsanlı ilişkilerle değil, tüm uzama yayılmış dan yüzeysel bir dağılımla tanımlanmaktadır. Aşağı / yukarı, sağ / sol gibi ikili konumlarda beden mekaniğinde belirli noktalar arasında yer değiştiren ve duran ayrık bir öge durumundayken; hibrid eşen beden – mekanın yayılan konumlanmasında, beden mekanın tüm yönlerinde akışkan biçimde hareket etmektedir. Beden, mekaniğinde yayılarak noktalar ve ilişkilere bağlı kalıksız dağıldığı için mekanın yüzeyinde ki bir katman haline gelerek tüm uzamı deneyimlemektedir. Mekanı niğinde akışkan gibi davranabilen beden, esnek bir yapıya sahiptir. Esnek yapıyla ekosistemi içindeki tüm öğelerle ilişki halinde dir. Kant ve post – Kant’çı düşüncülerin öne sürdüğü gibi beden, mekaniğindeki şeyleri yönlendirici bir özne değil; oralarla beraber deneyimlediği ekosistemi içinde mekanın akışkanlığına uyumsağayabilen öğelerden biridir. Akışkan mekan, esnek beden ve diğer öğeler ekosistemi içinde birbirlerine göre baskın konumlarda bulunmadan etkileşim halinde oldukça beden – mekan hibridleşmesi vardır. Hibrid eşen beden – mekan, Husserl’in fenomenolojisi içinde beden gibi ilerledikçe etrafındaki her şeyin anlamlandırıldığı / şekillendiği merkezi bir konumda değildir. Husserl’in tanımladığı kinestetik hareketin deneyimlenmesiyle mekânı tanımlamasının aksine, hibrid eşen beden – mekanda hareket tanımlayıcı olmaktan çok, etkileşimin farklı düzeylerde dâhil kılınarak hibridleşmeyi sağlamaktadır. Husserl’e göre beden hareket ettikçe yer değiştiren dünyanın merkezini aksine, hibridleşmiş beden – mekanta tek bir öğenin bildirmediği bir merkeze bağlı değil birbirinden ayrılmış ama birliği içinde olan öğelerle birlikte bir ekosistemin heterojenliği içindedir.

Hibrid eşen beden – mekanın iki yarlılık içeren konumlarla değil, yayılma / yüzeysellik ilişkili olması Kant’ın *eşlerik dâmayan eşler* fenomenini postorganik paradigma bağlamında geçerliliğini yitirmesiyle de açıklanabilir. Biyoteknoloji, nanoteknoloji dallarında uyum sağlama yetersizlikleri ve verimsizliği ile yeri den tasarlanan beden; üçüncü el, biyoteknoloji göz gibi yeri organlar / protezler eklenmesiyle artırılmıştır. Yeri organlarının öncekilerden farklı olarak sınırlı performansla sahip dâmamaları, mekan ve zamanın ötesine geçebilmesi ile bedenin iki yarlılığı çok yarlılığa dönüşmüştür. Dâmayısıyla iki yarlılığı tanımladığı sağ / sol, ön / arka gibi ikili konumlarda yeri her yönde dağılan ve yayılan yüzeysel bir yönlendirmeyle dâmayan konumlara bırakılmıştır.

Sonuç olarak postorganik paradigma bağlamında dijital teknolojilerin etkileriyle dönüşen kavram ve dâgularla beden ve mekan ayrı ayrı yeri den tanımlanmışlardır. Ayrı ayrı tanımlanmışları halde aynı bağlamı içinde yeri tanımları na kavuşan beden

ve mekan Kartezyen bir ikilikte olduğu gibi keskin hatları sınırları belirlenmiş nesne ve özne gibi karşıt iki kutupla maktan çıkmışlardır. Birbirlerine karşılıklı olarak sürekli uyarılar gönderen iki öge olarak etkileşimlerin sonucu arasındaki uzaklık ve farklılıklar silikleşmiştir; hibrid bir tekil varlığa dönüşmüşlerdir. Ortaya çıkan hibrid varlık bünyesinde varlığını sürdüren beden ve mekanın geçmişten gelen kodlarını da taşıyarak aynı zamanda yeni karakteristiklerine sahip olmuştur. Mimarlıkta postorganik paradigma bağlamında beden – mekan hibrid eşmesini tanımlayan dört temel karakteristik şöyle sıralanabilir:

1. Kartezyen düşüncenin yerini kaos kuramı ve sonra da postorganik paradigma bırakmasıyla ilikili bakış açıları da yerini bütünsel bakış açılarına ve hibrid eşme fikrine bırakmıştır. Kartezyeni kilikler tanımlayan sınırların belirsizleşmesiyle nesne / özne gibi ilikiler çözülmeye uğramıştır. Beden ve mekan ilişkisi de postorganik paradigma öncesi nesne / özne gibi ilikilerle ele alındığı için, beden ve mekan karşıt ögelerle maktan çıkıp birbirleriyle etkileşime geçerek hibrid eşmişlerdir.
2. Mimarlıkta postorganik paradigma bağlamında beden ve mekanın hibrid eşmesi ile artık bedenin içinde bulunduğu, ikamet ettiği bir öge olarak mekan ortadan kalkmış; beden, mekan ve mekanın içinde var olan şeyler birbirinden ayrışık ama bir birlik oluşturmuş ögeler olarak, bir dğeri ne göre daha baskın olmalarıyla yeni bir uzam / ortamı paylaşarak ekosistemi oluşturmuşlardır.
3. Ekosisteminde, hibrid eşmiş beden – mekanın dışında kalan ögeler beden – mekan hibrid eşmesinde etkin rolere sahip olmuştur. Postorganik paradigma öncesi söylemlerde bedentarafından mekanın içinde tanımlı bulunan, etkin olmayan şeyler dijital teknolojilerle bütünlük eşerek akıllı / duyarlı / etkin özerk varlıklar haline gelmişlerdir.
4. Postorganik paradigma bağlamında bedenin artırılmış ve esnek, mekanın ise uzatılmış ve akışkan hale gelerek hibrid eşmeleriyle ekosistem postorganik paradigma öncesinde geçerli olan yön, konum pozisyon gibi verili değerlerden farklı uzamsal değerlere sahip olmuştur.

Mimarlıkta postorganik paradigma bağlamında hibrid eşen beden – mekanın dört temel karakteristiğ, 20. yy.'ın son yıllarında yapılmış olan bir takım projelerde gözlemlenmektedir. Bu projelerin bir kısmı akademik ortamlarda yürütülen araştırma projeleri ve atölye çalışmaları iken, bir kısmı da uygulanmış ya da uygulanmamış mimari projelerden oluşmaktadır. Bu projeler arasında üç tanesi diğerlerinden farklılaşıp öne çıkarak hibrid eşen beden – mekana daha yakın durmaktadır. Ancak örnek olarak gösterilen projelerin hiçbirisi hibrid eşen beden – mekanın dört

temel karakteristiğini de karşılamaktadır. Örneklerden her biri hibrid eşen beden – mekan modelinin bir ya da iki karakteristiğiyle örtüşmektedir ve farklı düzeylerde farklı niteliklerinin çakışmasıyla hibrid eşen beden – mekana örnek teşkil etmektedirler. Dolayısıyla hibrid eşen beden – mekana günümüzden örnekler olarak gösterilen aşağıdaki projeler, tezin kurgusuiğinde tanımlanmaya çalışılan beden – mekan modelinin somut birer sonuç – ürünü olarak görülmelidirler.

3.1. Tatlı Su Pavyonu (Fresh H₂O eXPO) / Nox Architects

Hollanda'da 1997'de tamamlanan Tatlı Su Pavyonu'nun çıkış noktası suyun akışkanlığı içinde sürüklenen bir nesnenin yaşadığı sualtı deneyini bedene yaşatmaktır. Tekrerekli araştırın çalışmaları keşiflerine dayandırdıkları motor geometri ya da protez hareket temasıyla mekanın kendisini hareketi netkin parçalarından bir haline getirmeye çalışmışlardır. Projenin mimarlarından Lars Spuybroek otomobil ve sürücü örneğiyle motor geometriyi açıklamaktadır. "Sürücünün aracıyla virajlarda kusursuz dönüşler yapabiliş, ancak sürücünün aracın mekan dönüşünü hissedebilmesiyle açıklanabilir. Başka bir deyişle otomobil sürücünün ikinci derisi haline gelmektedir." Suyun akışkanlığının biçimlendirdiği mekanda duvar, zemin, tavan gibi ayrımlar ortadan kalkmıştır. Mekan zeminin bedeni çevrelediği, yatay ve düşey kesitlerin farkının anlamsızlaştığı hareketi öne çıkaran bir anlayışla tasarlanmıştır. Mekan içinde hareket eden beden tek bir düzleme bağlı kalmaksızın eğriçizgisel bir hareketi tamamlamaktadır. Beden mekan içindeki hareketiyle verili çizgiler arasında, sağ / sola, aşağı / yukarıya dan bir hareketi tanımlamakta, tüm kesitlerin birbirine geçişerek akışkan yüzeyler oluşturarak mekanda sürüklenmektedir. Akışkan mekan içinde sürüklenen beden her değişen kesitte yaşadığı farklı deneyimlerle mekan farklı düzeyleriyle ilgilemek ve mekan içinde bir göçebe gibi yayılarak tüm noktaları ulaşabilmektedir.

Tatlı Su Pavilyonunda yatayın düşeye, tavanın zemine karışması gibi yapısal değişimler bilgi iletim elemanlarıyla katı malzemeler akışkan malzemelerle, yazılımlar donanımlarla bütünleşerek ışık, renk ve sese dönüşmüşlerdir. Bedenin mekana akışkan yüzeylerde sürüklenerek hibrid eşemesinin yanı sıra sensörler ve hareket geçiricilerden oluşan sistem ortam deneyimini daha etkili kılmaktadır. Hibrid eşen beden-mekana birlikte oluşturdukları uzamı içinde etkin rollerine sahip olan dijital araçlar, ortam içinde duyarlı / akıllı öğeler konumundadırlar. Ortam deneyimlemekte olan ziyaretçi gruplarının niteliklerine göre farklılaşan sensörler ve sensörleri içeren birbirine bağlı üç sistem mekani içinde interaktif bir yerleştirme olarak ortamda etkin bir göreve sahiptir. Sensörler ziyaretçilerin sayılarına göre farklı

tepkiler vermektedir. Kalabalık grupları için ışık sensörleri etkin duruma geçerken, küçük grupları için çekme sensörleri, her bir bireyi içinse dokunma sensörleri işlemektedir. Birbiriyle bağlantılı çalışan üç sistemi seçmiş LCD projeksiyonlarla yansıtılan gerçek – zamanlı görüntüler, tümü bir boyuna devam eden kanallar üzerinde yer alan mavi aydınlatma demarları ve deform olup değişebilen ses sistemidir.

Tatlı Su Pavilyonu akışkan yüzeyleriyle bedenin mekan içinde yayılmasını mümkün kılmasıyla ve bu yayılmaya mekanın akıllı / duyarlı dijital araçlarla tepki vererek desteklenmesiyle, hibridleşen beden – mekanın iki temel karakteristiğiyle örtüşmektedir. Tatlı Su Pavilyonunda beden mekanın her noktasında farklı bilgiler ednerek, mekan da bedenin yer değiştirme sürecinin her aşamasında farklı duyarlıklar göstererek hibridleşmektedir.

3.2 MIT Medya Lab Dokunabilir Btler ve Ev_n

MIT Yapay Zeka Laboratuvarı'nda ve Medya Laboratuvarı'nda yürütülen insan ve bilgisayar etkileşimin üzerine araştırmalar, mimarlıkta postergarik paradigma bağlamında hibridleşen beden – mekanın karakteristiklerini gözlenebildiği diğer projelerdir. Bu projeler kapsamında yalnızca mimarlık ilişkili değil; kent planlaması, endüstriyel tasarım, makine mühendisliği gibi alanlarla da ilişkili çalışmalar yürütülmektedir. Mekanla dijital teknolojilerin etkileşimin üzerine olan projelerden biri "HAL: Akıllı Oda" projesidir. Adını "2001: Bir Uzay Macerası" filmindeki akıllı bilgisayardan alan proje etkileşim düzeyi yüksek bir ortamın günlük yaşamı ve davranışları gözlenmeyecek, katılımı üzerine kurulmuştur. Bu etkileşimli ortamı sağlayabilen için mekanda bulunan mimari demarları mikrobilgisayarlar, kamera ve mikrofonlar gömülmüştür. Bu araçlar ekran, ses ve mimik tanımla yazılımlarıyla desteklenmiştir. Projenin amacı akıllı odanın içinde bulunan insanın mekanla ve yapay zeka sistemleriyle başka bir insanla etkileşimindeymişçesine konuşma, jest ve hareketlerle anlaşılabilirliğini sağlamaktır. Medya Laboratuvarı'nda bilgisayar – insan etkileşimin üzerine yürütülen diğer bir proje ise "Dokunabilir Btler" projesidir. "Dokunabilir Btler" tutulabilir, somut, hissedilen ve amaca yönelik olarak kullanılabilir günlük hayat objeleri ve ya mimari yüzeyler olarak ele alınmaktadır. "Dokunabilir Btler" bünyesinde devam eden "çevreODA" da "Dokunabilir Btler" kullanılarak insan algısı sınırları içinde kalan bir alanda bilgi alışverişini sağlamak amaçlanmıştır. Bilgi alışveriş çevreyi saran gösteri ortamlarından ışık, gölge, ses, hava ve su akımı gibi bileşenleri zenginleştirilmiş bir mekanda gerçekleştirilmektedir. "çevreODA" temel alınarak geliştirilen "Hayat Etsi Oluş" projesinde kişinin mekan içinde var oluşunun temsili ve fiziksel çevre arasındaki ortaklığı araştırılmaktadır. Bu

pröjede mekanda bulunan insanın odadaki fiziksel nesneler ve ya birbirleriyle olan etkileşim ydunu, mekan tarafından ortamı ışığı, sesi, hava akımı ve ya su hareketi gibi değışkenlerle temsil edilir. “Göç Ampulü ve Parlak Oda” projesi ise aydınlatma, projesiyon ve kamera cihazlarının tek bir kasa, armatür içinde toplandığı bir çalışmadır. Projesinin amacı ni marî mekandaki tüm yüzeyleri bilgi sergileyebilecek ve toplanacak bir hale dönüştürmektir. “Çevreleyen Donatılar” projesinin ise amacı ni marî mekanda temsil edilecek geçici bir bilgiye estetik olarak ifade eden nesnelerin geliştirilmesi dir. Bu bağlamda tasarlanan rüzgar gülleri nişemleri piyasa hareketlerini izlenmesi, web sitesi ziyaretçi sayı sı takibi ve doğal rüzgar hareketi ni ölçmesi dir.

MIT bünyesinde yürütölen diğer bir proje ise Ev_ni dir. MIT Medya Laboratuvarı’nda, Mimarlık ve Planlama Bölümü, Makine Mühendisliği Bölümü ve Harvard Tıp Okulu’nun katılımıyla gerçekleştirilen proje “Dokunulabilir Btler” kapsamında geliştirilen çalışmaların uygulamalarını da içermektedir. Ev_ni atölye çalışması nda hemen hemen her yüzeyin dijital bilgi gösteriminde kullanılabilceğı fikrinden yd a çıkılarak, evin dokusuyla bütünleşecek ve yerî tasarımı yöntemlerini mümkün kılacak arayüzlerin tasarımı ön plana çıkarılmaktadır. Mekani tanımlayacak olan video duvarlar, dijital yüzeyli aktif tezgahlar, yansıtma zeminlerini tasarımı Ev_ni’nin dijital tekndçileri ile etkileşim düzeyini ortaya koymaktadır.

Ev_ni projesi tıp, mekanik, tasarımı gibi farklı disiplinlerin bir araya geldeğı bir çalışmadır. Mimarlıkta postergariik paradigma bağlamında hibridleşen beden – mekanın disiplinlerarası konuyla ve ortaya konulması ndaki bütünsel yaklaşımına örtüşmektedir. Ev_ni’nin hibridleşen beden – mekanla benzeşmesini diğer bir nederi ise, “Dokunulabilir Btler” kapsamında geliştirilen dijital araçların ve mekanların ekosistemi içinde vardan akıllı / duyarlı etkin öğeleri nrdilerine benzer rdilere sahip olmasıdır. Ev_ni’de yer alan sensörler, “fuzzy logic” sistemler, tıbbi kayıt cihazları bedeni n mekanla bilgi alışverişinde bulunarak birbirlerini düzenlemelerini sağlamaktadır. Ayrıca dijital yüzeyler, video duvarlar gibi elektronik pencerelerin varlığı ile akışkarlaşan mekanın içinde beden de esnekleşerek, zamandan, uzaklıktan, anatomiden sıyrılarak küresel ağıba bağlanacaktır.

3.3 Bartlett İnteraktif Atölye

Bartlett Üniversitesi İnteraktif Atölye’de insan organizması temel olarak yürütölen çalışmalarda zaman boyutuna bağlı olarak değışebilirlik belirleyici dirmektedir. Çalışmaların ana teması, ni marlığın mekansal ölçölere ve kullanımlarıyla ilişkilerine bağlı olarak kendilerini yeri den yapılandıran interaktif deneyimlerden duşan bir

4. SONUÇ

Postorganik paradigma öncesi birbirlerine göre nesne ya da öznel bir konumda yer alarak daima birebir ilişkisi içinde olan beden ve mekan; içinde bulundukları bağlamın paradigmatik dönüşümü ile yerinden ayrılmışlardır. Aynı bağlam içinde benzer etkilerle dönüşen beden ve mekan birbirlerinden kesin hatlarla farklılaşan öğeler olmaktan çıkmışlardır. Postorganik paradigma öncesi ikili bir ilişkisi içinde olan beden ve mekan; bu dönüşüm süreci içinde ikili bir ilişki de dumanın karşılığında, karşılıklı etkileşimin geçerli olduğu daha yakın ilişki türüne / ilişkisine geçmiştir.

Bulundukları yeni bağlamda dijital teknolojilerle etkileşimleri ile beden ve mekan; geçmişten gelen niteliklerinin neden olduğu “kısıtlama”larından sıyrılmışlardır. Bedenin anatomik ve biyolojik niteliklerinin günümüze kadar gelen evrim süreci, dijital teknolojilerin varlığıyla kırılmaya ya da sıçramaya uğramıştır. Günümüze dek devam eden evrim sürecinde çığır bir gelişim ve duruş bir ivmeyle, çok zamandır radikal bir değişim yaşamayan beden için artık salt biyolojik, anatomik, antropolojik ile sınırlandırılmayan değişim söz konusudur. Bedenin postorganik paradigma bağlamında devam edecek olan evrim süreci için yapılan öngörüler; bedenin - ya da insan türünün - geleceği ile ilgili tahminler içermektedir. Okuduğunuz tezin önceki bölümlerinde açıklanan postorganik paradigma bağlamında bedenin geleceği, insan türünün dijital teknolojilerin gelişimiyle ortaya çıkabilecek olan yeni yaşam türleri ile kuracağı ilişkilere bağlıdır. Bedenin insan türüne ya da yeni yaşam türlerine bağlı olarak, uyum sağlama yeteneğiyle edineceği yeni konum ya da yeni yapı aynı zamanda onun geleceği de belirleyecektir.

Bedenin anatomik ve biyolojik niteliklerinin dönüşmesiyle geçireceği evrim sürecinin benzeri mekan için de geçerlidir. Postorganik paradigma öncesi sosyal, algısal, fiziksel nitelikleri ile vardan mekan, dijital teknolojilerle etkileşimiyle farklı bağamsal değerlere sahip olmuştur. Mekanın en belirleyici niteliklerinden olan fiziksel / maddeselliği / cisimselliği yeni bağlamda çözümlere uğramaktadır. Dijital teknolojilerin sunduğu olanaklarla yeni açılımlar eden mekanın maddesizleşmesi / medyatikleşmesi / sanılaşması söz konusu olmuştur. Bedenin insan türünün dışı yeni türlerle gireceği ilişkilere bağlı olarak belirlenecek

dan gel eceğ i ğ i bi, mekan ın da ort aya ı kacak dan yeri ortam ve uzan ımla ı re ceğ i ilişki onun yeri karakteri üzerinde et kili d acaktır.

Böylece i ğ i nde bul undukları bağ am ın ort aya ı karacağ ı yeri koşullara göre kendi özerk varlıkları ve birbiriyle irdikleri ilişki dahilinde yeri d uşunlara dönüşecek dan beden ve mekan, birbiriyle post organik parad ıgma öncesi ndeki ne göre çok daha bt rl eş k bir ilişki i ğ i nde d acaklardır. Böyle bir yak ınl aş man ın bir indil nederi, hem bederi n hem de mekan ın dijital teknd ıgilerle et kileş miri n benzer şekilde d masıdır. Dijital teknd ıgilerin et kileriyle dönüşen d ığ er ğ el erden farklı d arak beden ve mekan, önceki ilişki t rl erinde de geçerli dan bir aradılıklarıyla birbiri niri dönüşümünü de gerçekler durumdadırlar. Bederi n el ekt roni k eş mesi / si borg aş ması yer, mesafe ğ i bi mekansal k ıst l amaları aşarak esnekl eş mesi ri sağ arken; mekan ın da medyati k eş erek / sanal aşarak esnekl eş miş bederi le fizi kselli ğ / d si melli ğ zl erek akışkan aş ması; bederi n ve mekan ın ortak aşa dönüşümüne i şare t et mekt edir. Dijital teknd ıgilerin et kileriyle bederi n esnek, mekan ın akışkan bir karakter ed inmesi ri n karşılıklı et kileş mieri ri sürekli kıl ması ise beden ve mekan ın hi bri d eş mesi ri mümkün kıl maktadır. Hi bri d eş en beden – mekan aynı uzamda vardarak, ileti ř im halinde d malarıyla heter ıjen bir birliki ğ i nde birbiri niri tanı mlı kıl maktadır.

Sonuç d arak ni marl ı kta post organik parad ıgma bağ amında beden – mekan hi bri d eş mesi, bederi n ve mekan ın kendi i ğ i ri nde ve hi bri d eş erek d uş turdukları model i ğ i nde evriliyr d mal arı nederiyle hal en devam eden ve gel eceğ e uzanan bir srei ğ i nde değ erlendirilmeli dr. Okuduğ unuz tezi n kurgusunun bt rl ğ  i ğ i nde de d ınan kavram ve değ erler de, örnek d arak gösterilen çalışmalar da; ni marl ı kta post organik parad ıgma bağ amında hi bri d eş en beden – mekan ın gel ecekt en günümüze bakıld ığ ında ilkel aşamaları ya da n görünümleri d arak kabul edilecekler dr.

KAYNAKLAR

- Aydınlı, S.**, 2002. Epi st omol o ğ i k A ı dan Mekan Yoru mu, *M i m arlık ve F el se fe*, YEM, İ stan bul.
- Braham, W and Emmons, P.**, 2002. Upr ight or Fl ex i bl e?, *Body and Build ng*, The M T Press, Cambri dge.
- Casey, E.**, 1997. By the Way of Body, *The Fate of Place*, Uni versity of California Press, Berkel ey.
- Causey, M.**, 1999. Post orgari c Perfor mance, *Cyberspace Textuality*, Indiana Uni versity Press, Indiana.
- Deleuze, G.**, 1996. The Fold – Leibniz and the Baroque, *Architectural design*, **112**, 17-20.
- Feuerstein, M.**, 2002. The Bauhaus's Darker Side, *Body and Build ng*, The M T Press, Cambri dge.
- Franck, K.**, 1998. IT and I, *Architectural design*, **136**, 16-20.
- Gage, S.**, 1998. Intelligent Architecture, *Architectural design*, **136**, 80-84.
- Görgöl, E.**, 2002. Yapay Zeka ve Dokunul abilir Otam, *Arredamento*, 10, 89-94.
- Grosz, E.**, 1998. Bodies - Qties, *Places Through the Body*, Routl odge, London.
- Grosz, E.**, 2001., *Architecture From the Out Side*, The M T Press, Cambri dge.
- Hayles, K.**, 1999., *How We Became Post human*, Uni versity of California Press, Berkel ey.
- İ şık, E.**, 1996. Toplumsal Teori de Beden, *Toplum Bli ğ i* **5**, 31-43.
- Lash, S.**, 1996. Soyküt ük ve Beden Foucault – Deleuze - Nietzsche, *Toplum Bli ğ i* **5**, 127-137.
- Leach, N.**, 2002. Vitruvius Crucifixus, *Body and Build ng*, The M T Press, Cambri dge.
- Lynn, G.**, 1997. Multiplicitous and In – Orgari c Bodies, *Architectural Design*, **124**, 30-34.
- Mitchell, W.**, 1995. Cyborg Citizens, *Qty of Bts*, The M T Press, Cambri dge.

- Nunes, M**, 1999. *Virtual Topographies, Cyberspace Textuality*, Indiana University Press, Indiana
- Clsen, L**, 1999. *Virtual Territories, Cyberspace Textuality*, Indiana University Press, Indiana
- Palumbo, M L**, 2000., *New Wombs – Electric Bodies and Architectural Disorder*, Birkhauser, Basel.
- Rajchman, J**, 1998., *Constructions*, The MIT Press, Cambridge.
- Rajchman, J**, 1996. Out of the Field, *Architectural design*, **112**, 61-65
- Spiller, N**, 2000. Contributions From the Floor, *Architects' Journal*, **211**, 53-54.
- Spuybroek, L**, 1998. Matter Geometry, *Architectural design*, **68**, 49-52
- Stelarc**, 1997. Towards the Post - Human, *Architectural design*, **118**, 92-96.
- Tomas, D**, 1991. Old Rituals for New Space, *Cyberspace: First Steps*, the MIT Press, Cambridge.
- Vesely, D**, 2002. The Architectonics of Embodiment, *Body and Building*, The MIT Press, Cambridge.
- Vider, A**, 1992. Homes for Cyborgs, *The Architectural Uncanny*, The MIT Press, Cambridge.
- Vider, A**, 2000. , *Warped Space*, The MIT Press, Cambridge.

ÖZGEÇMİŞ

Mustafa Kemal Yurttaş, 7 Ekim 1978 tarihinde Antalya'da dünyaya geldi. 1989 yılında Duhupınar İlkokulundan, 1996 yılında Antalya Anadolulisi'nden mezun oldu ve aynı yıl İTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünü kazandı. Lisans eğitiminin süresince, mimarlık eğitiminin disiplinlerarası bir kültürle donanım edine süreci olduğunu düşünerek; mimarlık pratiği ve teorisi hakkında edindiği bilgileri diğer uygulamalı, teknik, düşünsel ve estetik disiplinlerle desteklemeye gayret etti. 2002 yılında İTÜ FBE Mimarlık Anabilim Dalı Bina Bilgisi programında yüksek lisans eğitimi başladı. Lisans eğitimi sırasında duyurduğu altyapıyı Yüksek Lisans eğitimi sırasında özelleştirerek geliştirmeye devam ettirdi. Yüksek Lisans eğitiminin süresince ilgilendiği alanları dijital teknolojiler, görsel iletişim tasarımı, beden sosyolojisi ve mekansal algı üzerine yoğunlaştırarak okumuş olduğunuz Yüksek Lisans tezi oldu.

Mustafa Kemal Yurttaş, Yüksek Lisans eğitiminin süresince 3d modelleme ve sunum üzerine yaptığı "freedance" mimarlık işlerinden sonra, şu anda bir mimarlık firmasında tasarım ve görsel sunumdan sorumlu mimar olarak çalışmaya devam etmektedir.